

ATATÜRK'ÜN VEFATININ BALKANLAR VE ORTADOĞU BASININDAKİ ETKİLERİNİN TÜRKİYE'DEKİ AKİSLERİ

Nurcan TOKSOY*

Özet : Atatürk'ün tarihteki saygın yeri öncelikle Türk milletinin kalbidir. Fakat o, oluşturduğu misyondan dolayı her geçen gün dünya milletleri tarafından incelenip araştırılmaktadır. O, gerçekleştirdiği Türk Milli Mücadelesiyle sadece Türk milletinin kaderini değiştirmemiş, dünyanın sömürülen ve esaret altında ezilen birçok milletine de umut ışığı olmuştur. XX. Yüzyılın en büyük lideri olarak kabul edilen Atatürk, öldükten sonra bütün dünya basını onun hakkında günlerce yayın yapmışlardır. Bu yayınlarda dünya barışına yaptığı katkıyı büyük bir hayranlıkla anlatmışlardır. Sadece batı dillerinde hakkında yazılan eser sayısının bir hayli arttığı da bilinmektedir. Mücadelesi ve büyük idealleriyle bütün dünyaya örnek olan Atatürk, dost ve düşman bütün ülkelerin takdirini kazanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Atatürk, Türk, Balkanlar, tarih, basın.

I. Giriş

Tarihin hiç kimsenin eseri olamayacağı gerçeği, bir liderin büyüklüğü, bütün insanlığın malı olan bu tarih içinde misyonunu iyi kullanmayı başararak doğrudan bağlantılıdır. Atatürk'ün tarihteki saygın yeri öncelikle Türk milletinin kalbidir. Bu gerçeğin yanı sıra o, oluşturduğu misyonundan dolayı her geçen gün dünya milletleri tarafından incelenip, araştırılmakta ve anlaşılmaktadır. Bu değerlendirme, Atatürk'ün insanlık âleminin benimseyip koruduğu bazı yargılardan ileri gelmekte ve bu yargılar Atatürk'ün ilke ve inançlarıyla uyum sağlamaktadır. Milletiyle birlikte millî sınırları içinde yabancı boyunduruğundan kurtularak her medenî millet gibi yaşamak isteyen Atatürk, gerçekleştirdiği Türk Millî mücadelesiyle sadece Türk milletinin ters talihini yenmemiş dünyanın sömürülen ve esaret altında inleyen birçok milletine de umut ışığı olmuştur.

O dönemde birçok ülke, Atatürk'ün, dünyanın en güçlü devletlerine karşı meydan okuyuşunu hem hayretle hem ibretle ve hem de bir ders olarak izlemiştir. O, "milletlerin esareti üzerine kurulmuş kurumlar, her tarafta yıkılmaya mahkûmdur" demekle dünya milletlerinin sömürülen halklarına da tercüman olmuştur¹. Bütün bu

* Y.Doç.Dr. Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilimler ABD.

¹ Atatürk, Millî Mücadele yıllarında; "Biz, bu mücadeleye kendi kurtuluşumuz için olduğu kadar, bütün esir doğu milletlerinin kurtuluşu için girişmiş bulunuyoruz" dediğinde onun düşünce ufukları Asya ile birlikte Afrika'yı da kaphyordu. Örneğin o, "Afrika insanları belki şahsi özgürlüklerini daha önce idrak etmişlerdi. Fırsat bulamadılar. İstilacılar ve onların saldırgan orduları kendilerini hiçbir zaman sıkıştırmaktan geri kalmadı. Fakat bu baskı ne kadar kuvvetli olursa olsun, bu büyük fikir hareketine karşı duramayacaktır. İnsanlığa yönelik fikir hareketi er geç başarıya ulaşacaktır. Bütün mazlum milletler, zalimleri bir gün perişan ve yok edeceklerdir. O zaman dünya yüzünden zalim ve mazlum sözcükleri kalkacak bir insanlık kendisine yakışan bir sosyal öze kavuşacaktır". Bkz. Atatürk'ün Söylev Demeçleri, İstanbul 1945, II, s. 278

özellikleriyle XX. yüzyılda, yaşayan ve dünya milletlerince saygı duyulan başarılı devlet adamları arasında seçkin yerini alan Mustafa Kemal Atatürk², çeşitli icraatlarıyla çok yönlü bir lider olarak tanınmıştır. Günümüze kadar gelen birçok tarihçi, sosyolog, düşünür, politikacı ve askerler tarafından incelenmiştir. Onun hakkında sadece batı dillerinde yazılan eser ve makale sayısının binleri aştığı düşünülrse onun önemi kendiliğinden ortaya çıkar.

Modern Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu eşiz devlet adamı Atatürk, mücadelesi ve büyük idealleri ile bütün dünyaya örnek olmuş, dost ve düşman bütün ülkelerin takdirini kazanmıştır. Onun düşünceleri ölümünden sonra daha da önem kazanmış, manevi kudreti ve fikirleri Türk milletine ve bütün dünyaya her zaman yol göstermiştir. Atatürk Türk tarihinin en büyük mimarıdır. O, yüzyıllar süren bir çöküşün arkasından Anadolu da yeniden dirilişin ve kalkınmanın lideri olmuştur. Hayatını kaybetmiş bir devletin öz cevherinden Türk millî şuurunu uyandırarak bağımsızlık ve millet egemenliğine dayalı yepyeni bir devlet kurmuş, bu devletin sürekliliğini sağlamak için de çağdaş uygarlık seviyesine ulaşmayı ve geçmeyi hedeflemiştir. Türk millî mücadelesinin arkasından bütün dünyaya çok önemli bir gerçeği göstermiştir ki; bir millet inançla mücadele ederse mağlup edemeyeceği hiçbir kuvvet yoktur.

O, bu mücadelesiyle Türk milletini yeniden dünya tarih sahnesinin saygın bir unsuru haline getirirken aynı zamanda da bütün dünyaya örnek olmuş ve bütün insanlık onun ilkelerine saygı duymuştur. Kısaca; "Dünya milletleri arasında huzur ve barış olmayınca bir millet kendisi için ne yaparsa yapsın huzurdan mahrum kalır."Diyen Atatürk 'ün evrensel barışa katkısı büyük olmuş ve genç Türkiye Cumhuriyeti kurulduğu andan itibaren bölgesinde barış ve istiklal adası olma yolunda büyük gayretler göstererek tüm dünyanın takdirlerini kazanmıştır.

Çünkü onun ilke ve amaçları tamamen insanlığa hizmet için ortaya atılmıştır. Bu açıdan Atatürk'ün fikir ve düşünceleri bir ideoloji bakımından incelenmelidir. Onun bu düşünceleri iyi bir şekilde tetkik edildiğinde, 21. Yüzyıla hitap ettiği ve bundan sonra da bir takım dünya ve ülke sorunlarının çözümünde önderlik edeceği açıkça görülür. Onun fikir ve düşüncelerini anlamak ve anlatmak ve hatta bir inkâr edilemeyecek ideoloji olarak tanıtmak insanlık görevi ve insanlığa hizmet olarak algılanmalıdır. Özellikle Atatürk 'ün evrensel değerlerle örtüşen ilke ve fikirlerine bilimsel düşünceye dayanan yöntemlerle ele alınmasının Türkiye için olduğu kadar bütün dünya içinde büyük anlam taşımaktadır.

² Atatürk, dünya barışıyla ilgili olarak bir konuşmasında şunları söylemiştir; "*İnsan mensup olduğu milletin varlığını ve mutluluğunu düşündüğü kadar, bütün dünya milletlerinin huzur ve refahını düşünmeli ve kendi milletinin mutluluğuna ne kadar değer veriyorsa, bütün dünya milletlerinin mutluluğuna hizmet etmeye elinden geldiği kadar çalışmalıdır. Çünkü dünya milletlerinin mutluluğuna çalışmak, diğer bir yoldan kendi huzur ve mutluluğunu sağlamaya çalışmak demektir. Dünyada ve dünya milletleri arasında huzur, anlaşma ve geçinme olmazsa, bir millet kendi kendisi için ne yaparsa yapsın huzurdan yoksundur*". Bkz. Atatürk'ün Söylev Demeçler, II, s. 29

Böylesine büyük bir lider 10 Kasım 1938'de vefat ettiğinde³ bütün dünya ülkeleri bizimle hemen hemen aynı üzüntüyü duymuş ve aynı acıyı paylaşmıştır. Ülke içinde olduğu kadar ülke dışında da bütün basın ve yayın organları onun ölümüyle ilgili yazılar yazmışlar, yorumlar yapmışlardır. Özellikle gerçekleştirdiği mili mücadelesini kendilerine örnek alan ülkeler, onun ölümünden en fazla etkilenenler olmuştur. Vefatı dolayısıyla Balkanlarda ve Yakın Doğu'da millî yas ilan edilmiş, devlet meclislerinde⁴ özel anma törenleriyle beraber toplantılar yapılmış, büyük lider her yönü ile ele alınarak incelenmiş ve yâd edilmiştir.

Atatürk'ün ölümünü kabullenemeyen A.Ş. Esmer bir yazısında şu yorumu yapmaktadır; "Mensup olduğu millete ve insanlığa Atatürk tarafından yapılan hizmetlerin yüzde birini yapmış olan hangi adam vardır ki, ölmüştür? Hayır, Atatürk ölmez ve ölemez. Çünkü bir millet diriltmiş ve o millete ebedî hayat vermiştir. Millet yaşadıkça Atatürk'te yaşayacaktır... Bu gün siyasî ve kültürel hayatımızın hangi safhasına bakarsak bakalım, orada Atatürk'ü görürüz... Atatürk'ün manevî varlığı daima yolumuzu aydınlatacak bir nur hâlinde bizimle beraber olacaktır"⁵. Ülke içinde bu gibi yazılar yayınlanırken, bütün dünya gazeteleri de Türkiye'nin uğradığı acı kaybın yasına iştirak etmiş ve onun hakkında uzun uzun yazılar yazmışlardır.

Gazeteler her şeyden önce onun çok sevdiği yurdu için yaptıklarını anlatmışlardır. Örneğin İsveç gazeteleri bunu çok iyi ifade ederek; "O olmasaydı, modern Türkiye de olmazdı. Fakat Türkler, onun fevkalade eserini takip ederek itibarlarını daha fazla arttıracaklardır"⁶ yorumunda bulunmuştur. Atatürk'ün yalnız memleketinde değil, bütün dünyada bıraktığı büyük boşluğu bir Bulgar gazetesi ise şu cümlelerle ifade etmiştir; "Bu müstesna ve büyük adamın ölümünden sonra, dünya artık eskisi kadar enteresan değildir..."⁷.

Gerek yurt içinde ve gerekse yurt dışında yayınlanan gazetelerin birleştikleri bir nokta var ki, o da Atatürk'ün yarattığı genç Türkiye'nin, onun çizdiği yoldan ayrılmayacağı hususu olmuş ve bunu da bir Macar gazetesi şöyle ifade etmiştir. "Atatürk ebedî uykusunu müsterih olarak uyuyabilir. Zira o, yarattığı eserin dirilen milletine saadet yolu açtığını biliyordu..."⁸.

³ Atatürk'ün ölümü için geniş bilgi için bkz. Ayın Tarihi, Atatürk'ün Vefatları, Kasım 1938, Ankara, S.60, s.20

⁴ *Macar Mebusan ve Ayan Meclisleri o günkü celselerinin başlangıcını Atatürk'ün hatırasını anmaya ayırmışlardır. Mebusan Meclisinde, Başkan Kornis Atatürk'ün başarılarından söz ederken, Ayan Meclisinde ise Ssechenhi modern Türkiye'nin yaratıcısı Atatürk'ün ölümünün Macaristan da uyandırdığı üzüntü ve eleme çok heyecanlı bir dille tercüman olmuş, bütün Parlamento üyeleri bu sözlere ayağa kalkarak dinlemişlerdir. Başbakan İmredi Atatürk'ün cenaze töreninin yapılacağı 21 Kasım pazartesi gününün Macaristan'ın ulusal matem günü ilan edilerek bütün memlekette resmi binalara siyah bayraklar çekilmesini emretmiştir. Budapeşte belediye başkanı da aynı kararı almıştır. Bkz. "Atatürk İçin Macarlar Siyah Bayrak Çekiyorlar", **Son Posta**, 20 Kasım 1938, s. 7; "Macaristan da Millî Matem", **Ulus**, 20 Kasım 1938, s. 3*

⁵ A.S. Esmer, "Atatürk Ölmez", **Ulus**, 11 Kasım 1938, s. 3

⁶ "Büyük Yasımız ve Dünya Basını", **Ulus**, 14 Kasım 1938, s. 1

⁷ "Büyük Yasımız ve Dünya Basını", **Ulus**, 14 Kasım 1938, s. 1

⁸ "Büyük Yasımız ve Dünya Basını", **Ulus**, 14 Kasım 1938, s. 1

Esasında Mustafa Kemal Atatürk hakkında ölümünden çok daha öncede yurt dışında pek çok eser neşredilmişti. Atatürk'ün gerçekleştirdiği icraatları, fikir ve düşünceleri hakkında neşredilen eserler bir kütüphaneye sığmayacak kadar fazladır. “Yabancı Gözüyle Cumhuriyet Türkiye’si” adlı kitap bunlardan sadece bir tanesidir. Kitapta, Atatürk'ün vücuda getirdiği büyük millî varlığın ve inkılâp hareketlerinin yabancı memleketlerde bıraktığı akisler toplanmıştır. Bundan başka, dünyanın dört bir köşesinde gazetelerde, Cumhuriyet Türkiye’sinden bahsedilmiş ve bu haberler gazetelerin baş sayfalarında yer almıştır. Bu konuda bir gazetede; “Kerpiçten betona, çukırtan makineye, teokrasiden laikliğe, mistiklikten müspete, şeriattan medeniyete, kağrı ve merkep sırtından raya, sarraflıktan ve tefeciden bankaya, başıbozukluktan planlı istihsale, ümitsizlikten neşeye, korkudan sevgiye akın eden bir sosyetenin yer yer izhar ettiği manzara ve geçen her günün ufkunda bıraktığı siluet bizim için olduğu kadar dünya için de alakalı bir mevzu hâlini almıştır⁹” yorumuna yer verilmiştir.

Atatürk'ün ölümüyle birlikte vücuda getirdiği on beş yıllık genç cumhuriyet bütün dünyayı ilgilendirmiş, yazıların çoğunda “*Gazi Mustafa Kemal Türkiye’si*”, “*Mustafa Kemal’in Türkiye’si*”, “*Atatürk’ün Türkiye’si*” gibi başlıklar yer almıştır. Bir Fransız yazar, Atatürk ve onun eşsiz inkılâbından bahsederken büyük övgülerde bulunmuş, dış politikada takip ettiği siyasetin mükemmelliğinin yanı sıra şu ifadelere de yer vermiştir; “Atatürk tarafından başarılan muazzam ve eşsiz siyasî, iktisadî ve malî eseri onun büyüklüğünü ortaya koymak için önemlidir... Maziyle kati surette rabitalarını kesen ve onun külleri üzerinde hakiki bir Türk milleti yaratmaya azmeden Atatürk, millî inkılâp planını sistemli bir surette tasarladı ve tatbik etti. Son derece çapraşık olan bu eserin tahakkukunda beşerî dehayı çok yüksek bir dereceye çıkarmaya muvaffak oldu.¹⁰”

Yurt dışında bu şekilde algılanan büyük önderimiz için Türk basınında da; “Bir kahraman mı bir baba, dost veya kardeş mi, onunla ne kaybediyorduk? Hayır... Onsuz nemiz kalacaktı? Hakikat bu! Müthiş olan bu! On yedi milyon bir günde, bir babadan öksüz kaldık. En mesut Türkler, Atatürk yaşarken ölmüş olanlardır... Halk, en büyük Türk kahramanını, ordu en büyük Türk başbuğunu, tarih en büyük Türk’ü ve asrımız en büyük insanını kaybetmiştir¹¹” yorumu yapılmıştır.

Bu çalışmada özellikle üzerinde durulacak husus, Balkanlar ve Orta Doğu’da Atatürk’ün ölümünün nasıl karşılandığı ve hakkında neler yazıldığı olacaktır. Bu hususta Atatürk’ün evrenselliği ve insanî yönü dünya basınının en çok dikkati çeken özelliği olmuş, yeni Türkiye’yi yaratması olayı büyük hayranlıkla karşılanmış, fikir ve düşünceleri yol gösterici olarak kabul edilmiştir. Yabancı basında onunla ilgili çıkan yazı ve yorumlar her ülke açısından tek tek ele alınarak incelenmiş olup, Balkanlarda ki akisler ile Orta Doğu’daki akisler iki ayrı başlık halinde ele alınmıştır.

⁹ “Yabancı Memleketlerde Atatürk Hakkında Neşredilen Eserler”, **Ulus**, 29 Ekim 1938, s. 4

¹⁰ “Atatürk ve İnkılâbı Türkiye Cumhuriyeti”, **Ulus**, 30 Ekim 1938, s. 4

¹¹ F. Falih Rıfkı Atay, “Kurtarıcını ve En Büyük Evladını Kaybettin”, **Ulus**, 11 Kasım 1938, s. 1

II. Balkan Basınındaki Akisler

A-Yunanistan Basını

Atatürk'ün ölümünü haber alan Yunanistan'daki gazeteler derhal hususî baskılar yapmışlar ve büyük dâhiye sayfalar ayırmışlardır. Bu gazetelerde Mustafa Kemal için övgü dolu ifadelerle birlikte uzun makalelere rastlamak mümkündür. Ülkenin en tanınmış yazarları Atatürk'ün hatırasına ithafen pek çok yazı yazmışlardır. Yapılan yorumlardan ve çıkan yazılardan anlaşıldığına göre, onun ölümünden en fazla etkilenen devletlerden biri de Yunanistan olmuştur.

Bütün gazeteler onun hayat hikâyesini neşrederek, bütün terakki ve medeniyet sahasında memleketin tekrar dirilmesi için başardığı muazzam eseri hakkında uzun yazılar yazmışlardır. Onlar için Atatürk, yalnızca Türk milletinin büyük lideri değil aynı zamanda Türk-Yunan dostluğunun ve Balkan Antantının da en büyük amiliydi. Ayrıca Yunanlılarla Türklerin dost ve müttefik olduklarının özellikle vurgulanmış olması da dikkat çekicidir. Bilhassa cumhuriyet rejiminin Türkiye'de kurulmasının yalnız Türk milleti için değil bütün Balkan milletleri için bir sevinç vesilesi olduğu ve bu sayede değişen Türk siyasetiyle beraber Balkan milletleri arasında anlaşma imkânının sağlanmış olduğu da belirtilmiştir.

Estiya Gazetesi; bu hususta şunları yazmaktadır; "Atatürk Türk-Yunan münasebetlerinin iyi bir hamisi olmuştur. Türkiye'nin ihyası imkânını anlamış ve başarmış olan Atatürk, devamlı bir Türk-Yunan dostluğu imkânını da anlamış ve başarmıştır...". Aynı şekilde **Vradini Gazetesi** de; "...Atatürk tarafından atılan temeller öyle bir granit teşkil etmektedir ki, yeni Türkiye bu granit üzerine oturmakta ve tarihte büyük ıslahatçı Kemal Atatürk'ün adını bu granit üzerine naksetmiş bulunmaktadır"¹² demiştir.

Katimerini Gazetesinde kullanılan bir ifade de ise; "...Aynı medeniyet yolunda ilerleyen iki milletin asırlarca süren boğazlaşmadan sonra birleşmeleri kadar tabii bir şey olamaz"¹³, denilmiş ve Türk Yunan dostluğu ön plana çıkarılmıştır. Aynı gazetenin başka bir yorumunda da; "Her memleket milleti zafer, refah ve saadet yolunda ilerleten büyük adamlarına heykeller dikecektir. Fakat Türkiye'nin, Kemal Atatürk'ün heykellerinin yapılmasında kullanacak taşı bulmak için dağlarını deşmesi, karıştırması icap edecektir. Zira Türkiye herkesin haset ettiği bir adama dostlarının ve düşmanlarının hayran olduğu bir deha adamının ziyası yalnız Türkiye için değil bütün medeniyet ve dünya için bir ziya teşkil eden bir adama malik bulunmak bahtiyarlığına nail olmuştur" ifadesine yer verilmiştir¹⁴.

Proia¹⁵ (Proya) Gazetesi, onu büyük ıslahatçı olarak tanımlamakta ve şu cümlelere yer vermektedir; "Biz Yunanlılar onun Türk-Yunan dostluğuna ve teşriki

¹² "Yunanistan Büyük Teessür İçinde", **Akşam**, 12 Kasım 1938, s. 2; Atatürk Karşısında Dünya'nın Dili", **Kurun**, 13 Kasım 1938, s. 10; "Bütün Yunan Gazeteleri Millî Matemimizle Meşgul", **Akşam**, 16 Kasım 1938, s. 5; "Bütün Dünya Onu Anıyor", **Kurun**, 16 Kasım 1938, s. 9

¹³ "Balkan Gazetelerinde Dostça Neşriyat", **Ulus**, 31 Ekim 1938, s. 3

¹⁴ "Büyük Balkanlı Büyük Adam", **Akşam**, 14 Kasım 1938, s. 2

¹⁵ *Gazetenin 17-18 Şubat 1937 tarihli nüshasında Yorgi Peşmezoğlu, Atatürk hakkında yazdığı bir yazıda Doğu Avrupa'nın en ucunda yaşayan milletlerin barış içinde yaşamalarıyla beraber, gelişme ve ilerlemelerine temin edecek barış ortamını sağlayan en önemli liderin*

mesaisine olan sarsılmaz imanını heyecanla hatırlayacağız. Eğer Türkiye büyük kurucusunu kaybediyorsa, Yunanistan da büyük ve emin bir dostunu kaybediyor”¹⁶.

Proia Gazetesi bir başka makalesinde de yine aynı hususa yer vererek Türk-Yunan dostluğundan bahisle şunları yazmıştır; “Her yeni fırsatta Türkiye ile Yunanistan arasındaki sıkı ilişkilerin ve Balkan milletleri arasındaki anlaşmanın sarsılmaz olduğu ve daima büyükte bulunduğu tahakkuk etmektedir. Bu ilişkiler ve bu anlaşma, Türk ve Yunan milletlerinin ve onların zimamdarlarının vicdanında fizyolojik olarak neşvünema bulmuştur. Bozulmasına da imkân yoktur. Ege Denizinin iki sahilinde yaşamakta olan iki milletin dostluk ve ilişkilerinin bu şuurlu zaruretine vücut vermek için bu iki milletin mazide aralarında ihtilaf mevzuu teşkil etmiş ve Balkanlarda istikrarsızlığın ve endişenin devamlı amili olmuş olan her şeyin üzerinden bir sünger geçmeleri icap ediyordu. Bu tecrübe kolay bir iş değildi. Fakat istikbalî karşılamak için bu tecrübenin yapılması aşikâr ve mübrem bir zaruretti. Bu zaruret, azimkârane ve zaafa kapılmaksızın mazinin tavsiyesine medar olmuştur. Bu gaye elde edildikten sonra istikbal parlak vaatlerle ve milletlerimizin müşterek sulhu ve refahı hakkındaki teminat ile malî olarak kendisini göstermiştir. Milletlerimiz asırlarca yan yana yaşamış olduklarından ve uzun tarihleri sayesinde yekdiğerini tamir etmeği öğrenmiş bulduklarından artık bir daha gevşemeyecek, zaafa duçar olmayacak tam ve mütekebil bir ilişki sahasında birleşmişlerdir”¹⁷.

Eleftron Vima Gazetesi ise, onun adının dünya tarihinin kahramanları arasında silinmez bir şekilde kalacağını vurgulamış ve onun şahsiyetinin kendi memleketinin sınırlarını aştığını belirttikten sonra; “Onu hem dost hem de düşman olarak tanımış olan Yunan milleti, kendisini bir düşman sıfatıyla ne kadar takdir etmişse, bir dost olarak ta o kadar sevmiştir. Türk-Yunan Antlaşmasını o istemiş ve bu antlaşmaya hararetle bir iman ile çalışmıştır. Bir Türk-Yunan teşriki mesaisinin faydalarını ilk defa görenlerden biri olmuştur. Daha sonra Balkan Antantı’nın kurulmasındaki hizmeti, askeri muvaffakiyetlerinden sonra nasıl ileriye gören bir devlet adamı olduğunu ispat etmiştir... Yunan milleti onunla beraberdir... Bir kardeş gibi onunla ağlamaktadır”¹⁸ demiştir.

Message d’Athenes Gazetesi de şu yorumu yapmıştır; “Çok, pek çok inkılâpçılar görüldü. Fakat hiç biri Atatürk’ün cesaret ettiği ve muvaffak olduğu şeyi yapmadı. Fütihat politikaları için fasılasız teşebbüslerde bulunmuş olan Osmanlı Devleti, barış için de fasılasız bir tehlike idi. Onun hamlesi Türkiye’yi Yunanistan ile candan yaklaşmaya ve ittifaka sevk etmiştir. Bu ittifak üzerinde dörtler antantının inkişaf ettiği temeldir. Türkiye, Yunanistan gibi asırlarca

Mustafa Kemal olduğunu ve bu huzur ortamını tamamen ona borçlu olduklarını yazmıştır.
Bkz. Yabancı Gözüyle Cumhuriyet Türkiye’si (1923–1938), İstanbul 2003, s. 37

¹⁶ “Büyük Balkanlı Büyük Adam”, **Akşam**, 14 Kasım 1938, s. 2

¹⁷ “Yunan Gazetelerinin Hararetle Makaleleri”, **Akşam**, 18 Kasım 1938, s. 7; “Atatürk’ün Ziyar”, **Kurun**, 20 Kasım 1938, s. 9

¹⁸ “Atatürk’ün Ziyar”, **Kurun**, 20 Kasım 1938, s. 9; “Asrımızın En Mümtaz Siması Atatürk”, **Akşam** 21 Kasım 1938, s. 4; “Atatürk Hakkında”, **Kurun**, 21 Kasım 1938

mücadelenin kendisine ayırmış olduğu milletlerin çok samimi olarak matemine iştirak ettiğini görüyor. Tarihte buna benzer çok misal yoktur”¹⁹.

Akropolis Gazetesi yine aynı duyguları paylaşmış ve onun kılıcının şaşasının tek fazileti ve tek şan ve şerefi olmadığını, onun barış zamanında yaptıklarının çok daha önemli olduğunu ve bu icraatları onun iradesinin kuvvetini, fikirlerinin parlaklığını ortaya koyduğunu ifade etmiştir. Hatta büyük Pier devrinden beri böyle bir tecrübenin yaşanmadığını da yazmış ve; “Atatürk 16 yılda gençlik ve kuvvetle dolu, kudretli, istediğini ve nereye gittiğini bilen yeni Türkiye’yi yaratmağa muvaffak oldu” demiştir.²⁰

Etnos Gazetesi ise, Asker Mustafa Kemal sayesinde Türkiye’nin ölümden kurtulduğunu fakat hayatı kahramanca, askeri gayretten daha kahramanca bir gayret olamadan kurtulamayacağını ifade ettikten sonra onun ölümünün bütün Elen milleti için de bir kayıp olduğunu yazmıştır.²¹

Atinaika Nea Gazetesi, Atatürk’ün son dakikasına kadar Yunanistan için çok büyük bir dostluk hissi beslediğini, Yunanistan için büyük bir hürmet ve muhabbeti olduğunu ve iki memleket arasındaki dostluğu daima geliştirmek istediğini ve bu niyetini Metaksas ile yaptığı görüşmelerinde daima dile getirdiğini ifade etmiştir.²²

Tipos Gazetesi de; “Atatürk’ün Türkiye’de yaptığını hiçbir tarafta hiçbir kimse yapmadı. Ne Cavour ne Cromwell ne de Washington. Atatürk’ün bulduğunu hiç kimse bulmadı. İlham ettiği kimseler ve kendi prensiplerine göre teşkil ettiği yeni nesil onun eserine devam edeceklerdir. Türkiye’nin bütün dostları bunu bekliyor” yorumunu yapmıştır.²³

Vradini Gazetesi de Atatürk’ün Balkan yarımadası işlerine yeni bir şekil verdiğini ve hayatının sonuna kadar Yunanistan’ın dostu olduğunu, iki millet arasında teşrik-i mesai lüzumuna ruhunun bütün kuvvetiyle inandığını yazmıştır.²⁴

Etniki Gazetesi ise; “Atatürk bütün dünya modern tarihinin en büyük çevrelerinden biri olmuştur. Büyük Türk, büyük balkanlı, büyük adam. Bir İngiliz biyografi onu haklı olarak “tabiatın kuvveti” diye tasvir etmiştir. Derin bir matem hissediyoruz. Zira onun büyük faziletlerini, Balkan Antantı’nın ülküsüne olan muazzam hizmetini müşahade ve tespit etmişik”²⁵ demektedir.

¹⁹ “Atatürk’ün Ziyarı”, **Kurun**, 20 Kasım 1938, s. 9; “Asrımızın En Mümtaz Siması Atatürk”, **Akşam** 21 Kasım 1938, s. 4; “Atatürk Hakkında”, **Kurun**, 21 Kasım 1938, s. 6; “Hariçteki Akisler”, **Tan**, 21 Kasım 1938, s. 4; “Atatürk İnkılaplarını Kopya Değil İbda Etti”, **Ulus**, 21 Kasım 1938, s. 3

²⁰ “Atatürk’ün Ziyarı”, **Kurun**, 20 Kasım 1938, s. 9; “Asrımızın En Mümtaz Siması Atatürk”, **Akşam** 21 Kasım 1938, s. 4; “Atatürk Hakkında”, **Kurun**, 21 Kasım 1938, s. 6; “Hariçteki Akisler”, **Tan**, 21 Kasım 1938, s. 4; “Atatürk İnkılaplarını Kopya Değil İbda Etti”, **Ulus**, 21 Kasım 1938, s. 3

²¹ “Atatürk Hakkında”, **Kurun**, 21 Kasım 1938, s. 6

²² “Atatürk İnkılaplarını Kopya Değil İbda Etti” **Ulus**, 21 Kasım 1938, s. 3

²³ “Hariçteki Akisler”, **Tan**, 21 Kasım 1938, s. 4

²⁴ “Asrımızın En Mümtaz Siması Atatürk”, **Akşam** 21 Kasım 1938

²⁵ “Büyük Balkanlı Büyük Adam”, **Akşam**, 14 Kasım 1938, s. 2; “Atatürk ve Dünya Matbuatı”, **Cumhuriyet**, 14 Kasım 1938, s. 7; “Atatürk’ün Ölümü Karşısında Dünya Matbuatı”, **Kurun**, 15 Kasım 1938, s. 2

Kronos Gazetesi, Türkiye'nin büyük şefini kaybetmesiyle birlikte Yunanistan'ında aynı derecede büyük ve samimi bir dost kaybettiğini, Türk Yunan dostluğunu ona borçlu olduklarını yazmakla birlikte; "Elen milleti Türk milletiyle matem yapmaktadır" diyerek ona olan hayranlıklarını dile getirmişlerdir. Yine aynı duyularını **Elinikon Mollon** gazetesi de paylaşmıştır²⁶.

Bir Yunan gazetecisi olan **Thomas Vaidis** ise, Atatürk hakkında yazdığı kitabında onun için şunları söylemiştir; "Kemal Atatürk, büyük bir önemde bir kişilik kazanmış, vatanının sınırlarını çoktan aşmış, Türk için daha çok anlam, fikir ve efsane bütün dünya içinde de olağanüstü bir varlık olmuştur. Mustafa Kemal, uygarlık bakımından geri kalmış bir ülkede, büyük kurucularınkine eş değer olan bu eseri gerçekleştirmeyi başarmıştır. O, Türk milletine bozgunun eşiğinde ve ulusal bir çöküş anında millî bilincini fısıldamıştır. Türkiye'yi, kendisini çağdaş ve ileri bir devlet hâline sokan kuruluşları getiren de odur. Türk'ü yobaz sınıfının baskısıyla etkisinden ve Türk'ü yabancı alimlerden kurtarmayı da o başarmıştır. Türk milletinin tarihi içinde onu Fatih Sultan Mehmet ile Muhteşem Süleyman'ın seviyesine çıkarmaktadır²⁷".

B. Macaristan Basını

Macaristan'da, Çekoslovakya'dan Macaristan'a verilen toprakların iadesi için büyük şenliklerin yapıldığı bir sırada Atatürk'ün ölüm haberini alınınca, bu haber ülkede büyük yankı uyandırmış, halkın ve gazetelerin meşgul oldukları konuların başında Atatürk'ün ölümü yer almış ve büyük bir matem içine girmişlerdir. Çünkü ulu önder Atatürk, her yerde olduğu gibi burada da çok seviliyordu²⁸. Hemen o günün akşamı gazeteler, Atatürk'e sonsuz hürmetlerini gösteren çok geniş makaleler yayınlamışlardır.

Macar Mebusan ve Ayan meclisleri ise, 14 Kasım 1938 günü celselerinin başlangıcını Atatürk'ün hatırasını tazime tahsis etmişlerdir. Mebusan Meclisinde, Meclis Başkanı **Gyula Kornis** ayağa kalkarak yaptığı konuşmasında şunları söylemiştir; "Dünyada ilk defa olarak hakikaten "Gazi" unvanını taşımaya hak kazanmış olan bir insan vefat etti. Çünkü o, büyük askeri dehası sayesinde vatanın bütün düşmanlarını yendi ve malik olduğu teşkilatçılık kuvveti sayesinde de milletinin vücudunu parça parça olmaktan kurtardı. Atatürk, Türkiye'nin siyasî, içtimâî, askerî, iktisadî, idarî ve kültürel hayatını baştanbaşa değiştirmiştir. Atatürk modern bir millet yaratmış, terakki edilebilecek bir devlet kurmuştur...²⁹" dedikten sonra konuşmasına devamla büyük harpten sonra galip devletlerin diktalarına karşı cesaretle göğüs geren ve Sevr Antlaşmasının yok edici hükümlerini çiğneyen kişinin o olduğunu söyleyerek ; "Atatürk'ün kendi milletinin kuvvet ve kudretine

²⁶ "Büyük Balkanlı Büyük Adam", **Akşam**, 14 Kasım 1938, s. 2; "Atatürk ve Dünya Matbuatı", **Cumhuriyet**, 14 Kasım 1938, s. 7; "Atatürk'ün Ölümü Karşısında Dünya Matbuatı", **Kurun**, 15 Kasım 1938, s. 2

²⁷ Thomas. Ath. Vaidis, Bir Yunanlı Gazeteci Gözüyle Atatürk, Çevr. Elanur Bahar, İstanbul 2002, s. 7

²⁸ "Macarlar Atatürk İçin Ağlıyorlar", **Cumhuriyet**, 17 Kasım 1938, s. 3

²⁹ "Atatürk İçin Tazim ve Taziz Celsesi", **Ulus**, 14 Kasım 1938, s. 1

inanılmaz bir imanı vardı. O, milletin gelişme kabiliyetini sınırsız görürdü. Büyük harpten sonra milletin maddî ve manevî enerjisine siyasetini dayandıran ilk devlet adamı olmuştu. İlk önce kumandan olarak memleketini kurmuş ve sonra da milletin lideri olarak Türklerin ruhunda kendi kıymetlerine inanç ve iman uyandırmıştır. Atatürk otorite rejimi ile parlamenter rejimi telif etmiş ve Türkiye Büyük Millet Meclisi'ni etkili icraatta bulunan bir icra kuvveti haline getirmiştir. Atatürk, bu ismi hakkıyla kazanmıştır. Çünkü milletin gerçekten sevilen babası olmuş, kurduğu devlete baş döndürücü suretle terakki ve refah yolunda ilerletmiştir. Bundan 20 sene önce mağlup ve inhitat içinde bulunan bir devletten bugün Avrupa hudutlarından Asya hudutlarına kadar ekonomik ve kültürel bir refah numunesi olan, harici siyasette nüfuzlu, bütün komşularıyla dostça geçinen bir Türkiye çıkmıştır”³⁰ diyerek bugünkü Türkiye'nin geldiği zorlu yolu dile getirmiştir. Diğer taraftan Ayan Meclisinde de Atatürk'ün ölümünün Macaristan'da uyandırdığı büyük üzüntü dile getirilmiş ve yapılan toplantıda ayakta anılmıştır.

Macaristan Elçisi De Cindrie de Atatürk'ün ölümü üzerine; “Kemal Atatürk'ün Macar dostu olduğunu Macar milleti iyi bilir ve onun ölümü ile faniler arasından yalnız büyük bir insan değil, büyük dostunu da kaybetmiştir. Macaristan onun için her tarafta matem tutmaktadır ve hatırasını koruyacaktır”³¹ sözleriyle gerek ona olan hayranlığını ve gerekse bütün Macar milletin büyük üzüntüsünü dile getirmiştir.

Pesterloyd Gazetesi ise şöyle yazmaktadır; “Şurasını objektif bir şekilde tespit etmek icap eder ki, o ezilmiş ve yıkılmış bir milletten şuurlu bir kütle, istila görmüş memlekette müstakil bir hükümet ve köhne Osmanlı İmparatorluğu'ndan genç bir medeniyet yaratmıştır”³².

Orsag (Ujsag) Gazetesinde yayınlanan bir makalede; “Dünya bu harp ve sulh kahramanı büyük adamın ölümü ile fakir düşmüştür. İktidarı azmi ve bahadırılığı ile aman bilmeyen galiplerin tatbiki kalkıştıkları pranga siyasetini ilk kıran Atatürk'tür. Kendisi cesurane bir tarzda mücadeleyi kabul etmiş ve muvaffak olmuştur. Fakat Atatürk barışta da savaşta kadar çok büyüktü. Milleti uyandırarak, canlandırarak millî hissi azamî derecede takviye etmiştir. Malik

³⁰ “Macar Mebusan ve Ayan Meclislerinde Atatürk'ün Aziz Hatırası Anıldı”, **Kurun**, 14 Kasım 1938, s. 4; “Macarlar Atatürk İçin Ağlıyorlar”, **Cumhuriyet**, 17 Kasım 1938, s. 3; Macar Parlamento Başkanı **Gyula Kornis** Atatürk hakkında parlamentoda yaptığı konuşmasının devamında; “Milletinin politik, sosyal, askeri, idari ve kültürel yaşam tarzını kökten değiştirdi. Dünyanın gelişmesinde geri kalmış köhne bir durumda ki devletten modern bir millet, ilerlemeye yetenekli bir devlet yarattı. Olağanüstü inancı atalarından gelen gücü ile uyumakta olan milletin sınırsız ilerleyebileceğine olan performansı olduğunu hissetti... Türk köylü tabakasının toprağından gelen güçle hemen her yönüyle çökme durumundaki memleketi yeniden yaşama kavuşturdu. Karmaşalıktan bir askeri düzen yarattı. Sonra bir halk lideri olarak da milletin içinde ki değerleri bilinçli bir hukuk düzeyine yükseltti ve ona canlılık verdi Şimdi Avrupa ve Asya sınırında ekonomik ve medeni alanda bahtı aydınlık dış politikada saygın, komşuları ile güvenli barış içinde sağlam bir devletin varlığı önümüzdedir.” Bkz. “Matemimiz ve Ecebi Devlet Mümessilleri”, **Cumhuriyet**, 13 Kasım 1938, s 7

³¹ Matemimiz ve Ecebi Devlet Mümessilleri, **Cumhuriyet**, 13 Kasım 1938, s 7

³²“Ulu Önderimizin Vefatı...”, **Tan**, 12 Kasım 1938, s. 9

olduğu muazzam kudretlere rağmen hayatını sade bir millet çocuğu gibi geçirmiştir³³ yorumuna yer verilmiştir.

Aynı gazetenin 11 Kasım 1938 sayısının 2. sayfasında ise onun hakkında şu yorum yapılmıştır; “Türkiye’nin kurtarıcısı, modern Türkiye’nin kurucusu Atatürk milletine barış boyunduruğundan halkını ortaçağ geriliğinden kurtararak milleti özgürlüğüne kavuşturdu. Sultanlar döneminde geri kalmış olan milleti canlandırarak millî şuurla bilinçlendirdi. O reformlar politikası ile idarî ve sosyal düzenlemeler getirdi. Engellere karşı Türkiye’den modern bir devlet yarattı”. Daha sonra makalede, Mustafa Kemal’in yaşam öyküsü, Asyalı Türkiye’nin Avrupalı bir devlete dönüştürme çalışmaları ile ülkede demir yollarının, okulların, fabrikaların inşa edilmesiyle birlikte, kıyafet ve harf inkılablarının yapıldığı anlatılmıştır. Akıllı ve bilinçli bir dış politika güdülmesiyle de Sovyet Rusya ile dostluk antlaşması yaparak yurdunun kuzey sınırının korunmasının sağlandığı, Yakın Doğu ve Balkan ülkeleriyle dostluk paktları ve ekonomik antlaşmalar yapıldığı, Montrö Konferansı ile Çanakkale Boğazının yeniden tahkiminin Türklere verildiği ve takip edilen bu sağlam dış politika sonucunda tarihte egemen Hatay Türk Cumhuriyeti’nin kurulduğu belirtilmiştir³⁴.

Budapeşte de yayınlanan **Esti Ujsag Gazetesi**, 22 Kasım 1938 tarihli nüshasında, Atatürk için oldukça uzun bir makale yayınlamıştır. Gazete, Bizans’ın yıkılışından sonra Viyana kapılarına dayanan Asyalı milletin gittikçe büyüyen genişlemesi dünya hâkimiyeti büyüklüğü oranında, yıkılmasının da çabuk olduğundan bahisle, hasta adam Osmanlı İmparatorluğu’nun çöküşünü belirterek şöyle devam etmektedir; “Türk Barış Antlaşmasının yazarları Clemenceau, Wilson, Llyod George geleceği tayin için acilen gündemi ele aldılar. Türkiye’nin haritadan silineceğine işaret ederek işte o zaman Avrupa ilk defa eski erdemlerin ruh gücünden söz etmeye başlayarak Fransız Başbakanı İngilizlerden Mustafa Kemal’in kim olduğunu sordu. Onun hakkında pek bilgileri olmadığından Sevr antlaşmasını bir kere daha ele aldılar. O ise Anadolu’da tek olarak mücadeleyi yeniden doğuşu hayalinde canlandırıyordu. Birkaç dostu, pek çokta düşmanı vardı. Buna rağmen savaşa girdi. Eski imparatorluk fikirlerine karşı, muzaffer büyük devletlere, haydutluğa yeltenenlere, çok iyi silahlanmış Yunan ordusuna, yabancı ülkelere, fakirliğe karşı savaştı. İki yıl süren savaş boyunca onun başarısızlıktan şüphe etmesi aklından bile geçmedi. Kendi başına etrafı düşmanlarla sarılı bir duruma düştüğü zaman elinde eski silah ile yok olmaya karşı çıktı”.³⁵ Gazete, yorumunda daha sonra yapılan inkılaplara yer vermiş ve Yakın Doğu’da yeni bir milletin doğduğunu ve Atatürk’ün XX. yüzyılın en büyük devlet adamı, kumandanı olduğunu söyleyerek her milletin onu örnek alacağını ve saygıyla anacağını ve yüzyılın dünya tarihi gerçeğinde imkânsızlığın olmadığını belirtmiştir.

Uj Magyar Gazetesi, onu, modern devlet adamları arasında en yüksek mevkide olan kişi olarak vasıflandırıp görevinin Türk tarihinin en önemli dönem

³³ “Ulu Önderimizin Vefatı...”, **Tan**, 12 Kasım 1938, s. 9

³⁴ Fethi Vecdet Erkun , “Macar Basınının Atatürk ve Atatürk İnkılaplarıyla İlgili Yorumu”, **Beşinci Uluslararası Atatürk Kongresi**, I, Ankara 2005, s. 384

³⁵ Erkun, “Macar Basınının Atatürk ve Atatürk İnkılaplarıyla İlgili Yorumu” , s. 386–387

noktasını teşkil ettiğini ve böylece hayret verici bir başarıyı çelikleşmiş olan iradesi sayesinde gerçekleştirdiğini yazmıştır³⁶.

Yine bir başka Macar gazetesi olan **Fuegelenseg'de** ise, Atatürk'ün daima Macaristan'ın samimi bir kardeş kalbiyle dostu olduğu ve onun ölümüne bütün Macarların büyük üzüntü duyduğu belirtilmiştir. **Pesli Hırlap** (Pesti Hırlap) Gazetesi de aynı üzüntüyü paylaşırken Mustafa Kemal Atatürk'ten Türk tarihinin en büyük siması olarak bahsetmiştir. Onu en büyük kahramanları olan Rakockzi'ye benzeterek, Türk milletinin asırlık tarihinin en büyük siması olarak değerlendirdikten sonra onunun meziyetlerine geniş yer ayırmıştır.³⁷

Gazetenin 11 Kasım 1938 tarihli sayısında **Antal Balla** adlı yazar, Atatürk ve İnkılâpları hakkında yazdığı; "Türkiye Cumhuriyetini Kuran Yüzyılın En Büyük Şahsiyeti Millî Önder, Devlet Adamı Kurucu Dahî K. Atatürk" başlıklı yazıda Atatürk'ün yaşam öyküsünü ve ateşkesten sonra Anadolu'ya geçerek ordu kurduğunu ve büyük zaferler kazandığını belirttikten sonra devamla; "Kurucu gücü ve askerî kabiliyeti harikalar yarattı. Paris civarında hazırlanan utanç verici antlaşmaya karşı çıktı. Yunanlılara, Ermenilere, işgalci İngiliz ve Fransız kuvvetlerine karşı savaştı. Diplomat olarak da fevkalade başarılı oldu. O dönemde dünya ihtilali ile Fransa ve İngiltere'yi tehdit eden Rusya ile anlaşma imzaladı... Türkiye tarihinde büyük kumandanların, devlet adamlarının, idarecilerin varlığı pek çoktur. Kemal Atatürk'te Türk tarihinin en büyük devlet adamları kurucuları arasından hakkıyla yerini almıştır. İki büyük devlet adamı Türkiye hakkında dikkate değer bir tespit yapmıştır. Bunlardan biri İngiliz devlet adamı Lord Salisbury Türkiye hakkında şunu söylemiştir; Türkiye'nin yenileştirilmesi bizim ölümümüz demektir. Bu tahmin gerçekleşmedi. Diğer tahmin Lajos Kossuth³⁸ Kütahya'da sürgün yaşamında iken Türklerin koşullarını temelde inceledi ve şunları tespit etti. Türkiye laik bir devlet olursa yeniden doğmuş olacaktır. Bu tespit gerçek olarak doğrulandı. Kemal Atatürk milletini şeriat hâkimiyetinden kurtardı" dedikten sonra bunun mucizevî bir başarı olduğunu ifade eden Balla yorumuna devamla; "Türkiye anayasal bir ülke olup millet meclisi, milletin egemenliğinin hür iradesini temsil etmektedir... Türkiye şimdi yüzyılları içeren tarihinin en büyük şahsiyetine milletlerin içinde yaşam gücü olmamışsa da bir savaş kaybetseler bile yok olmayacaklarını ispat eden bir liderini toprağa vermektedir³⁹" demiştir.

Yine Macar yazarlarından **Magyar Nemzet** de baş makalesini Atatürk'ün üstün meziyetlerine tahsis etmiş ve Atatürk'ün büyük bir müceddit ve Avrupa tarihinde Saint Etienne ve Büyük Pier'den beri emsali görülmemiş bir lider olduğunu kaydederek, yaptığı inkılâp sayesinde Türk milletinde Türklük şuurunun uyandığını ve milletine kendini tanımak, kıymetini anlamak imkânını vermiş

³⁶ "Atatürk ve Dünya Matbuatı", **Cumhuriyet**, 14 Kasım 1938, s. 7

³⁷ "Atatürk ve Dünya Matbuatı", **Cumhuriyet**, 14 Kasım 1938, s. 7

³⁸ *Lajos Kossuth, Macarların büyük devlet adamıdır. Kendisi Türkiye'ye iltica etmiş ve Kütahya'da yaşamıştır.*

³⁹ Erkun, "Macar Basınının Atatürk ve Atatürk İnkılâplarıyla İlgili Yorumu", s. 384-385

olduğunu yazmıştır. **Magyarsaz** ise Atatürk'ün Türkiye'yi modern bir Avrupa devleti hâline getirdiğini ifade etmiştir.⁴⁰

Pesti Naplo gazetesi de aynı duyguları paylaşırken; “Bütün kâinat bu büyük yasa iştirak etmektedir ve Atatürk'ün sayesinde Türkiye'nin haricî ve iktisadî vaziyeti şimdi mükemmeldir”, diyerek övgülerine devam etmiştir.⁴¹

İmre Barcs adlı Macar yazar çok daha değişik bir yorum yaparak şunları söylemiştir; “Bozkurt General 1918 yılının trajik sonbaharında ittifak devletlerinin yıkılışından sonra askerlerini kurtarmasa, ateşkesten sonra askeri silah ve malzemeleri İtilaf Devletlerine teslim etse ve askerlerini terhis edip kendisi de onursuz isimsiz askerler arasından olsa ne olurdu? Bu mucize iyi bir şans eseri olarak gerçekleşti... 1919'da Mustafa Kemal'in Türk Milletinin dünya tarihini şekillendiren kahramanlık destanı başladı... O yurdunu bölünmekten kurtardı ve onu gelişme ve güçlenme yoluna yöneltti. Türkiye'nin dış durumu bugün mükemmeldir. Ekonomik durumu gelişmekte olup 1918 sonbaharındaki mahvolma eşliğinden dönen Türk milletini şimdi artık pek büyük bir gelecek beklemektedir. Mustafa Kemal engin işler başardı. Türk Milleti için büyük bir gayretle çalışıp, muazzam işlerin yaratıcısı olmuştur... İnaniyoruz ki Türk Milleti artık ayağı üstünde durmakta ve hangi yolla ilerleyeceğini bilmektedir⁴²”.

Namzetti Visag da Atatürk'ün eserinden büyük bir hürmetle bahsederek diyor ki; “O, hiçbir engel tanımayarak, Avrupai mahiyette modern bir Türkiye kurmak için azimle mücadele etmiştir. Orta Asya'nın toprağını bereketli hale getirmek, cehaleti yenmek ve ekonomik kalkınmayı temin etmek için yaptığı her şey muazzamdır⁴³”.

Nepszava Gazetesi 22 Kasım 1938 tarihli sayısında “Kemal” başlıklı yazıda Atatürk hakkında, özellikle din ve politikaya karşı mücadele ettiğini köhne bir dünya görüşünü ve verimsiz çabaları yenerek büyük bir cesaret örneği gösterdiğini, başkomutanlık sıfatından ziyade cesur bir inkılâpçı olarak değerlendirildiğini yazmıştır.⁴⁴

Esti Kurir Gazetesinin 11 Kasım 1938 tarihli sayısında; “Atatürk dünyada fanatik bir çaba ile toplumu arkasında sürüklemeye muktedir insanın yegâne örneğidir. Kemal 1919' dan sonra yaptıklarıyla mümkün olmayanı başarıya dönüştürdü... Kötü teçhizatlı ordusu ile batılı devletler tarafından küçük Asya'ya en modern silah ve cephane ile gönderilen Yunan ordularının karşısına dikildi... Onun azmi ve gayreti mucize yaratarak Türkiye kısa zamanda Avrupai bir devlete dönüştü. Macar milletinin Türklerin bu en büyük devlet adamına bakışı daima hayranlık ve saygı olmuştur... O savaş kaybetmiş, düzeni bozulmuş bir memleketi

⁴⁰ “Atatürk ve Dünya Matbuatı”, **Cumhuriyet**, 14 Kasım 1938, s. 7, “Macar Gazeteleri, **Ulus**, 14 Kasım 1938, s8

⁴¹ “Büyük Yasımız ve Yabancı Basın”, **Ulus**, 14 Kasım 1938, s. 3

⁴² Erkun , “Macar Basınının Atatürk ve Atatürk İnkılâplarıyla İlgili Yorumu”, s. 385–386

⁴³ “Büyük Yasımız ve Yabancı Basın”, **Ulus**, 14 Kasım 1938, s. 3

⁴⁴ “Atatürk ve Dünya Matbuatı”, **Cumhuriyet**, 14 Kasım 1938, s. 7

20 yılda refah içinde kültürlü güzel bir memlekete dönüştürmüştür”⁴⁵ diyerek onun inkılâplarını ön planda tutmuştur.

Diğer bütün Macar gazeteleri, “Atatürk Ebedi Uykusunu Müsterih Olarak Uyuyabilir” başlığı altında, yarattığı eserin dirilen milletine saadet yolunu açtığını ve bu hayret verici başarının, mücadelelerle çelikleşmiş olan seciyesi ve tasvir edilmez iradesi sayesinde mümkün olduğunu, ölümüyle Türk milletinin sarsılmayacağını, çünkü bütün genç neslin onun çizdiği yolu takip edeceğini yazmışlardır.⁴⁶

C- Bulgaristan Basını

Bulgaristan’da 1930’lu yıllarda yaşanan darbeler ve bölgede ki Türk halkına yapılan haksızlıklar halk üzerinde oldukça büyük etki yaratmıştı. Türk okulları kapatılmış, Bulgar okullarına dönüştürülmüş, Türkçe basın yasaklanmış, Türk aydınları birer birer öldürülmüş, Atatürkçü olanlar Türkiye’ye göçe zorlanmış. Çünkü bu dönemde Bulgaristan’daki Türkler, Türkiye Cumhuriyetinin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk’ü büyük bir ilgi ve sevgi ile karşılamış, eğitim kültür ve diğer alanlarda yaptığı köklü değişiklikleri, elde ettiği büyük başarıları yakından takip etmişlerdir. Ayrıca reformları olumlu değerlendiren Bulgar aydınlarından birçoğu da söz konusu dönemde Bulgaristan devlet kurum ve kuruluşlarında, Bulgar millet meclisinde, hükümetinde, bakanlıklarda görev alarak Bulgar politikasının yönlendirilmesinde Türkiye’yi örnek alarak önemli rol oynamışlardır.⁴⁷

Onun Bulgaristan’da yarattığı bu büyük etkinin ardından vefat haberi duyulunca Bulgar İlimler Akademisi Salonunda Atatürk’ün hatırasını anmak üzere büyük bir toplantı yapılmış, bu toplantıya Kral Boris’in müşaviri ve saray Generallerinden Tsanef ve Başbakan Köseivanof ve diğer bakanlar, ayrıca Romanya ve Yunanistan Büyükelçileri, milletvekilleri ve profesörler katılmıştır. Türk-Bulgar Dostluğu Cemiyeti Reisi toplantıyı açarak önce saygı duruşunda bulunmuş ve daha sonra Prof. Stoyanof, Atatürk’ün meydana getirdiği eser hakkında konuşma yapmış, yeni Türkiye’nin nasıl meydana getirildiği anlatılarak Atatürk’ün üstün meziyetleri açıklanmıştır.⁴⁸

Bulgar orduları eski Başkumandanı ve Atatürk’ün yakın dostu olan General Jekof, Atatürk ile olan görüşmelerinden edindiği hatıralarını anlatırken, onu yalnız Türkiye’yi istiladan kurtaran adam olarak değil aynı zamanda modern Türkiye’yi yaratan adam olarak da nitelendirmiştir. Eski Ankara Büyükelçisi Pavlof da, onun yaptığı inkılâplardan bahsederek, Bulgar milletine karşı beslediği sempatiyi anlatmıştır. Böylece Sofya’da bir buçuk yıldan fazla kalarak ataşemiliterlik yapan dâhinin hatıralarını Bulgar milleti hürmetle anmıştır. Ayrıca Zora gazetesi

⁴⁵ “Atatürk ve Dünya Matbuatı”, **Cumhuriyet**, 14 Kasım 1938, s. 7

⁴⁶ “Atatürk ve Dünya Matbuatı”, **Cumhuriyet**, 14 Kasım 1938, s. 7

⁴⁷ Hayriye Yenisoy, “Atatürk ve Bulgaristan”, **Üçüncü Uluslararası Atatürk Sempozyumu**, I, Ankara 1998, s. 190

⁴⁸ “Atatürk’ün Hatırası Bulgar İlimler Akademisinde Anıldı”, **Kurun**, 22 Kasım 1938, s. 3

başyazarı, Slovo gazetesi yönetmeni, Utro gazetesi yazarları, Dines gazetesi yazarı ve diğer gazetelerde çalışanlar da onun hakkında önemli konuşmalar yapmışlardır⁴⁹.

Bulgar gazetelerinde yer alan; “Bu müstesna ve Büyük Adamın Ölümünden Sonra Dünya Eskisi Kadar Enteresan Değildir” başlığı Bulgar halkının duygularını dile getirmesi açısından önemli olup Türk milletinin sonsuz acısını içtenlikle paylaştıklarını açıkça ortaya koymaktadır. Vefat haberinin duyulmasının hemen ardından, gazeteler Atatürk’ün hayatı ve büyük eseriyle birlikte Sofya’daki ikametine ait hatıralara uzun sütunlar ayırmışlardır.

Yarı resmi **Dness** Gazetesi baş makalesinde şu satırlara yer vermiştir; “Atatürk tarihte Rusya’nın Büyük Pier’in safında büyük ıslahatçıların yerini alıyor. Hiçbir memleket, yeni Türkiye’nin atası tarafından başarılan teceddüt kadar çabuk ve o kadar derin bir teceddüt görmemiştir. O, her tarafta dahi bir asker, müstesna bir ıslahatçı ve yurdun kurtarıcısı olarak telakki edilmektedir... Şimdiki Türkiye’nin tarihi bu müstesna devlet adamının tarihidir” dedikten sonra, Atatürk’ün hayatı anlatılarak, Bulgaristan’ın Atatürk’ün sahasında büyük bir dost kaybettiği de belirtilerek, onun Balkan barışının amili olduğu özellikle vurgulanmıştır.⁵⁰

Mir Gazetesi ise Türkiye’yi baştanbaşa değiştiren büyük ıslahatını uzun uzadıya anlattıktan sonra şöyle devam etmiştir; “Atatürk verdiği misalle hepsi kendi fikirlerine merbut genç ve enerjik, devlet adamı asker, idareci ve âlim zümresi yaratmıştır⁵¹” dedikten sonra bu büyük yası en içten duygularla paylaşmışlardır.

Bulgaristan eski Ankara elçisi **Pavlov’un** imzasıyla **Mir** Gazetesinde neşredilen makalede onun için şu satırlar vardır; “Harb sonrası Avrupa’nın en şayanı dikkat simalarından biri kayboluyor. Büyük asker cesaretli ıslahatçı ve müstesna devlet adamı Atatürk artık yaşamıyor. Yeni Türkiye’nin tarihi son 15 yıl zarfında onun adına ayrılmaz bir surette bağlıdır. O, Osmanlı İmparatorluğu’nun en vahim anlarından birinde politik sahnede gözükerek memleketin enerjisini canlandırmaya ve millete istikbal için iman ilham etmeye muvaffak olmuştur...”⁵² denilerek yaşanan çetin mücadele anlatılmıştır.

Dvenik Gazetesi baş makalesinde, Atatürk ıslahatlarının olağanüstü önemini kaydettikten sonra, ölen cumhurbaşkanının Bulgarlar arasında kendisini tanıyan ve hayranlıkla takdir eden birçok dostları mevcut olduğunu bildirerek diyor ki; “Bu ölüm Atatürk tarafından başlanan esere nihayet vermemektedir... Türkiye buna devam için icap eden kuvvetlerden mahrum değildir”⁵³.

Zora Gazetesi de onun ölümüne duydukları büyük üzüntüyü paylaşırken, Türk milleti için yaptığı büyük fedakârlıklardan özellikle bahsetmiştir. Aynı

⁴⁹ “Atatürk’ün Hatırası Bulgar İlimler Akademisinde Anıldı”, **Kurun**, 22 Kasım 1938, s. 3

⁵⁰ “Büyük Yasımız ve Yabancı Basın”, **Ulus**, 14 Kasım 1938, s. 3; “Atatürk ve Dünya Matbuatı”, **Cumhuriyet**, 14 Kasım 1938, s. 7

⁵¹ “Büyük Yasımız ve Yabancı Basın”, **Ulus**, 14 Kasım 1938, s. 3; “Atatürk ve Dünya Matbuatı”, **Cumhuriyet**, 14 Kasım 1938, s. 7

⁵² “Kılıç, Fikir, Kalp ve İrade Adamı Atatürk”, **Akşam**, 14 Kasım 1958, s. 6; “Atatürk Hakkında Dünya Matbuatı Neler Yazmıştı”, **Yeni Sabah**, 10 Kasım 1953, s. 3; “Atatürk’ün Ölümü Karşısında Dünya Matbuatı”, **Kurun**, 15 Kasım 1938, s. 2

⁵³ “Kılıç, Fikir, Kalp ve İrade Adamı Atatürk”, **Akşam**, 14 Kasım 1958, s. 6; “Atatürk’ün Ölümü Karşısında Dünya Matbuatı”, **Kurun**, 15 Kasım 1938, s. 2

ifadeleri, **Utro** ve **Zorya** gibi diğer Bulgar gazetelerinde de görmek mümkündür. Ayrıca **Zora** Gazetesinin müdürü **Krapçef** bir makalesinde, Atatürk'ün ölümünden bahsederken politik sahneden kudretli bir sima, tükenmez bir enerjinin çekilmiş olduğunu söyleyerek, onun parçalanmış Türkiye'yi yeniden birleştirdiği ve halk kitlelerini yeni ve medeni bir hayata yönlendirmek için uyandırdığını da yazmıştır⁵⁴.

Slovo Gazetesi başmakalesinde, Türklerin atası unvanını taşıyan muhterem ölünün muazzam eserini ve şayanı hayret ve takdir edilen ıslahatını uzun uzadıya anlatmıştır⁵⁵. Gazetenin müdürü Todor Pavlov Kojuharov'un⁵⁶ imzasıyla yayınlanan makalede şöyle yazılıdır; "Atatürk'ün büyük şan ve şerefle dolu ismi Ankara kayalarının üzerinde unutulmaz günlerin hatırası olarak silinmez kalıyor. Bizim yanı başımızda çok büyük ve çok kudretli bir adam bizim muasırımız olarak yaşamıştır. Düşman ordularının istilasını bir yıldırım darbesi gibi defetmek, barış muahedelerini bir kılıç darbesi gibi yok etmek, halifenin asırlık taht ve tacını bir yumruk darbesi ile ortadan kaldırmak, memleketi ıslah etmek ve son ümitsiz hale düşmüş olan bir milletin millî ihtiraslarını uyandırmak ve modern ve manevi bir devlet yaratmak... İşte mucizeler bunlardır. Buna binaen Gladston gibi şunları söylemekte haklıyız. "Dünya bu derece müstesna olan bu adamın ölümünden sonra artık eskisi kadar enteresan değildir". İşte milletin atası, kılıç, fikir, kalp ve irade adamı olan Atatürk budur. Milletin bu büyük evladı aynı zamanda XX. asrında büyük yurttaşdır... Atatürk'ün dünyada yarattığı saygı ve sevgi Türk milletinin daha iyi tanınmasını sağladı. Öldüğü zaman bütün dünya ağladı. Vaktiyle ihtiraslarını kan ve ateş içinde boğduğu ve mağlup ettiği devletler bile cenaze törenine bandolar, müfrezeler, mümessiller, çelenkler gönderdiler"⁵⁷.

Kojuharov, bizzat Osmanlı Devleti'nin tarihine, Türkiye'nin geçmişine ve geleceğine sürekli bir ilgi göstermiştir. Çeşitli yazı ve yapıtlarında birçok sorunları üzerinde de durmuştur. Fakat her şeyden önce dikkatini, Atatürk'ün kişiliği ve çok yönlü çalışmaları ile özellikle kumandanlık, devletçilik ve büyük bir politika adamı istidadı, yeni Türkiye'nin kültür kuruculuğu yeteneği çekmiştir. "Bir Merhum" adlı yazısında da özellikle Atatürk'ün tutum ve davranışları, çağdaş Türkiye'nin tarihi rolü, ulusal ve evrensel önemi üzerinde durmuştur.

Böylece o, Atatürk'e derin bir hayranlık duyarak davranışlarını takdir etmiş ve şu cümlelerle dile getirmiştir; "XX. yüzyıl tarihi onun adını sayfalarında Hitler, Mussolini, Lenin, Stalin vs kişilerle eşit olarak kaydetmektedir. Öğle sanıyorum ki, onların arasında bu parlak gri gözlü, yorulmak nedir bilmeyen, yanardağ gibi bu adam son sırada olanlardan değildir. Onun değerinin büyük önemi vardır" dedikten

⁵⁴ "Bulgar Gazetelerinin Neşriyatı", **Kurun**, 14 Kasım 1938, s. 4

⁵⁵ "Ulu Önderimizin Vefatı", **Tan**, 12 Kasım 1938, s. 9

⁵⁶ *Todor Pavlov Kojuharov (1892-1945), ünlü bir Bulgar toplumcusu, devlet ve politika adamı, askeri uzman, yazar ve gazetecidir. 1922'den itibaren Slovo gazetesinde çalışmaya başlamış 1926-1944 yılları arasında gazetenin müdürlüğünü yapmıştır. 1935'de Andrey Toşev'in kabinesinde Ulaştırma Bakanlığı yapmıştır.* Bkz. İbrahim Tatarlı, "Bulgar Basınında Atatürk", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, XIII, Temmuz 1997, S. 38, s. 452-453

⁵⁷ "Kılıç, Fikir, Kalp ve İrade Adamı Atatürk", **Akşam**, 14 Kasım 1958, s. 6; "Atatürk Hakkında Dünya Matbuatı Neler Yazmıştı", **Yeni Sabah**, 10 Kasım 1953, s. 3; "Atatürk'ün Ölümü Karşısında Dünya Matbuatı", **Kurun**, 15 Kasım 1938, s. 2

sonra birinci sırada olması gerektiğini söyleyerek Atatürk davalarını harika olarak değerlendirmiştir⁵⁸.

Sofya'daki bütün gazeteler ayrıca Atatürk'ün Sofya'daki ikametine ait hatıralara özel bir ilgi göstererek bu hususa geniş yer ayırarak, yazdıkları makalelerde ona olan sevgiyi dile getirmişlerdir. **Slovo** Gazetesi başyazarı **Meçkarof** tarafından yazılmış olan başmakalede, genel savaşın sonundaki büyük yenilgiden bahsedildikten sonra şöyle denilmiştir; “Osmanlı İmparatorluğu'nun vücudunu merhametsiz bir şekilde kesmekte olan cerrahların bıçağını çekip alan Mustafa Kemal olmuştur. Millî enerjisi harekete geçirdi ve milletin iradesini canlandırdı. Yoldan çıkmış bulunan hükümet merkezini terk ederek... Sakarya'da galip gelecek olan silahlı tavlama üzere Anadolu'ya geldi. Bununla beraber silah zaferiyle iktifa etmiyordu. Türkiye'yi kurtarmak büyük ve zengin yapmak istiyordu. Onun kültür seviyesini yükseltmek istiyordu. Bütün milleti için kahramanlığının ve insan faziletlerinin sembolü olan o diğerlerinden daha az müthiş olmayan bir mücadeleye başladı. Millî ve sosyal inkılâp mücadelesi... Fakat kendisiyle birlikte giden birkaç şey var, aevli mizacı, kuvvetli ve tükenmez enerjisi, hareketli ve daima uyanık halde olan düşüncesi ve eğilmez iradesi⁵⁹”. Kısaca gazete, Türk Milletinin kurtuluşuna, yeni Türkiye'nin kuruluşuna öncülük eden Atatürk'ün kahraman mücadelesini uzun uzadıya anlatmıştır⁶⁰.

Yine aynı gazetede Eski Başbakanlardan **Andre Taşefin** imzasını taşıyan bir yazı da şu ifadeler kullanılmıştır; “Atatürk'ün imzası Türk tarihinde ebedi olarak altın harflerle yazılı kalacaktır. Çünkü bu adı taşıyan adam, en buhranlı anlarda yalnız memleketinin şeref ve namusunu kurtarmakla kalmamış, nispeten çok kısa bir devirde memleketini yükseltmiş ve milletin umumi terakki yolunda ilerletmiştir. Atatürk eski harflerle yaşamış olan bir rejimi gömmekle asla tereddüt etmedi. Emsali görülmemiş ve işitilmemiş bir cesaretle derin bir islahat silsilesini ele almış ve dünyayı hayrette bırakan enerjisi bir suretle tahakkuk ettirmiştir. Hakiki bir mucize yaratmıştır⁶¹. Bu övgü dolu ifadelerin ardından bütün Bulgar milletinin Türkiye'ye ve Türklere karşı samimi dostluk hisleri beslediğini de sözlerine eklemiştir.

Utro Gazetesi de Başbakan **Musanof**'un bir konuşmasını başmakalesinde yayınlamıştır. Başbakan şöyle diyordu; “Atatürk Türkiye'yi ihya ve teceddüdün temellerini attı... Bulgaristan hakkında iyi emeller besliyordu. Bana dedi ki; Bulgaristan ve Türkiye dost olmalıdırlar. Bulgaristan'a hasım olan Türkiye'ye hasımdır⁶²”.

La Parole Bulgare Gazetesi Atatürk'ün olağanüstü meziyetlerini anlattıktan sonra, bilhassa dış politikadaki başarılarına dikkat çekerek şunları yazmıştır; “Dâhili vaziyeti tersin etmiş olan genç cumhuriyet, mümtaz reisinin idaresi altında siyasetini bütün memleketlerle anlaşma yoluna doğru sevk etmiştir. Çok

⁵⁸ Tatarlı, “Bulgar Basımında Atatürk”, s. 455–458

⁵⁹ “Kılıç, Fikir, Kalp ve İrade Adamı Atatürk”, **Akşam**, 14 Kasım 1958, s. 6

⁶⁰ “Balkan Gazetelerinde Dostça Neşriyat”, **Ulus**, 31 Ekim 1938, s. 3

⁶¹ “Balkan Gazetelerinde Dostça Neşriyat”, **Ulus**, 31 Ekim 1938, s. 3

⁶² “Kılıç, Fikir, Kalp ve İrade Adamı Atatürk”, **Akşam**, 14 Kasım 1958, s. 6

basiretkârane olan bu siyasetin semeresi, Türkiye'nin komşularıyla ve bütün devletlerle olan münasebetlerinin salah bulması olmuştur. Atatürk'ün ve mesai arkadaşlarının birer harika olan eserlerini hayranlıkla takip eden Bulgaristan, 18 Kasım 1925'de Türkiye ile bir daimi dostluk, 6 Mart 1929'da bir tarafsızlık, uzlaşma, adil müzaheret ve hakemlik muahedesi akdetmiştir. O zamandan beri iki memleket arasındaki münasebetler müsait bir şekilde inkişaf etmiştir. Balkanlıların teşriki mesaisi fikrine azimkârane merbut olan Kemal Atatürk, Türkiye ile Bulgaristan arasındaki dostluğun takviyesine kuvvetle yardım etmiştir. Filvaki Atatürk ile Bulgarların yapacakları mesai birliğinin Balkan yarımadasında sulh için en iyi zamanlardan biri olduğu mütalaasında idi. Bundan dolayı Bulgar milleti, onun naşı huzurunda saygı ile eğilir⁶³.

Türkiye'de öğrenim görmüş Türk dili, Türk tarihi ve Türk kültürü hakkında geniş bilgi sahibi olan **S. Bobçev**, onun hakkında yazdığı yazılarda özellikle harf inkılabı üzerinde durmuş ve reformlarından bilhassa bahsetmiştir. Bir yazısında; “Kemal Paşa'nın bulunmadığı ve olmayacağı zamanlar, davasının buhran geçireceği korkusu yoktur. Mustafa Kemal'in yabancı ve Türk düşmanları Gazi Mustafa Kemal'in kurduğu ulu binanın kendisinin yönetimin başında bulunmayınca ve yönetime katılmayınca, yıkılmasını beklemeleri boşunadır. Eski Türkiye ortadan kalktı, eski Türkiye öldü. Yeni Türkiye değiştirilmez, reddedilmez bir gerçektir. Geri dönmek yoktur... Hep ileri ve ileri gidilecektir⁶⁴ demiştir.

Sofya Üniversitesinde hukuk profesörü olan **İvan Georgiev Altinov**, “Doğu Sorunu ve Türkiye” adlı araştırmasında özel olarak M. Kemal'in kişiliğini inceleyerek şöyle yazmıştır; “M. Kemal Paşa'nın kişiliğinin doğudaki etkisinden daha tipik bir olay var olduğunu sanmam. Onun siması Anadolu'da doğan millî faaliyeti tamamen canlandırmaktır...”⁶⁵.

D- Romanya Basını

Atatürk'ün ölümüyle birlikte bütün Romanya gazeteleri onun fotoğrafını yayınlamak üzere uzun makalelerle hayatı ve eserleri hakkında halka geniş bilgiler vermişlerdir. Çeşitli derneklerde onun hatırasına binaen saygı duruşları yapılmış, cenazenin defnedileceği gün olan 21 Kasım'da Romanya'da resmi dairelerde siyah bayraklar asılacağı, cenaze merasimine Romanya'yı temsilen bir heyetin katılacağı haber verilmiştir. **Türk Birliği Gazetesi'nin** 6 Aralık 1938 tarihli sayısı Atatürk 'e atfedilmiş ve onun hayatı hakkında makalelere yer verilmiş şiirler ve ağıtlar yayınlamıştır. Dergi daha sonraki bir makalesinde; “Türklük var oldukça eserlerin meydana geleceği ve sen ölmeyeceksin Atatürk!”⁶⁶ gibi sözlere yer vermiştir.

⁶³ “Bulgar Gazetelerinin Hararetili Makaleleri”, **Akşam**, 16 Kasım 1938, s. 5; “Bütün Dünya Onu Anıyor”, **Kurun**, 16 Kasım 1938, s. 9; “Atatürk ve Türk-Bulgar Dostluğu”, **Ulus**, 17 Kasım 1938, s. 5

⁶⁴ Yenisoy, “Atatürk ve Bulgaristan”, s. 184–185

⁶⁵ Yenisoy, “Atatürk ve Bulgaristan”, s. 184–185

⁶⁶ . Mustafa Mehmet, “Romanya Türk Basında Atatürk Ve Türkiye Cumhuriyeti”, **Beşinci Uluslararası Atatürk Kongresi**, I, Ankara 2005, s. 738–739

Atatürk'ün ölümünün Romanya'da bu kadar büyük bir ilgiyle karşılanmasının bir diğer sebebi de, Romanya Türk toplumunun Atatürk'ü kendi lideri olarak kabul ediyor olmasından kaynaklanıyordu. Şöyle ki 1939'da Romanya gazetelerinde Anıtkabir hakkında yapılan araştırmalardan bahsedilirken; "Ebedi Şefimiz Atatürk İçin Yapılacak Olan Anıtkabir 'in Yeri Tespit Edilmiştir" şeklinde bir habere rastlanmıştır. Bu da gösteriyor ki, Atatürk, bütün dünya Türkleri tarafından bir lider olarak algılanmakta ve sahiplenilmektedir. Yine 1939'daki **Çardak Gazetesinin** bir sayısı Atatürk'e ayrılmış ve onun hakkında çeşitli makaleler, şiirler yayınlanmıştır.⁶⁷

Gazetelerden birinde Atatürk'ten; "Halkının Kendisine Refahını Borçlu Olduğu Bir Baba!" olarak bahsedilmiş⁶⁸ ve bütün gazeteler Atatürk'ün memleketine ve dünya barışına yaptığı büyük ve insani hizmetleri dile getirip biyografisini birinci sayfalarında neşretmiş, Atatürk'ün şahsi imzasını taşıyan fotoğrafları da yayınlamışlardır. Gerek Türk kurtuluş savaşından gerekse sırası geldikçe, yapılan inkılaplardan bahsedilirken, özellikle Atatürk'ün şahsiyeti üzerinde önemle durulmuş ve onun liderlik vasfına özel yer verilmiştir. Aynı zamanda çağdaşlaşma yolunda, Cumhuriyet Türkiye'sinin geçirdiği gelişmeler çeşitli makalelere konu teşkil etmekle beraber bu hususta Türk Milletinin başarısı ve büyük fedakârlığı Romanya Türk toplumuna da en kısa yollardan duyurulmaya çalışılmıştır. Hemen hemen bütün gazetelerde özellikle Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti ile ilgili çok önemli konulara yer verilmiştir. Bir gazetede Mustafa Kemal Paşa'nın büyük boyutlu bir fotoğrafının altında; "Bütün Türk Dünyasının İftiharı ve Türkiye Reisi Cumhuriyet Gazi Mustafa Kemal" başlığından sonra "Ey Türk bu resmi daima başının ucunda bulundur ve bununla yakın tarihini unutma" denilmiştir⁶⁹.

Bükreş Universal Gazetesi, Atatürk'ü zamanın en büyük adamlarından biri olarak kabul etmiş ve yayınladığı başmakalesinde, Atatürk'ün hayatını uzun bir şekilde anlattıktan sonra şu sözlere yer vermiştir; "...Romanya'nın sadık dostu olan Atatürk, Romen efkâr-ı umumiyesinin sadık dostluğunu da kazanmıştır. Romen milleti de bu acı günlerde Türk milletine dostane teselli hissiyatını sunmaktadır".

Aynı gazete eski Osmanlı bakanlarından **Basarya** imzasıyla yayınladığı diğer bir makalede, Atatürk'ün büyük eserinden bahsederek, bu büyük adamın ilham ve idaresiyle meydana gelen ıslahatın bu günkü yeni Türkiye'yi yarattığını söyledikten sonra şu satırlara yer vermiştir; "Atatürk Romanya'nın en şerefli ve en sadık dostlarından birisiydi. Esasen Türklerin dostluklarına sadakati bir darbı mesel olarak tanınmıştır. Türkiye'nin ilk Cumhurbaşkanı, Ankara'da yaratılmış olan

⁶⁷ Bu makalenin birinde; "ATAM;

Sen yurdunun istiklali için dünya ile çarpışan eşsiz millî bir kumandan, sulhu politika hayatına temel itihaz edip, dünyaya medeni ve insani örnek teşkil eden dahi bir siyaset adamı, idareci, sosyolog, inkılâpçı, eşsiz bir filozofsun! Hayır, sen her şeysin" ibaresine yer verilmiştir. Bkz. Mustafa Mehmet, "Romanya Türk Basında Atatürk Ve Türkiye Cumhuriyeti", s. 738-739

⁶⁸ *Aynı şekilde Litvanyalılar da ülke basınında Atatürk'ten ve onun ölmez eserinden ve dünya barışına yaptığı katkıdan geniş ölçüde bahsetmişlerdir. Bkz. Mustafa Mehmet, "Romanya Türk Basında Atatürk Ve Türkiye Cumhuriyeti", s. 738-739*

⁶⁹ Mustafa Mehmet, "Romanya Türk Basında Atatürk Ve Türkiye Cumhuriyeti", s. 738-739

Balkın Antantı'nın en önemli müessislerinden birisidir”⁷⁰ diyerek onun barışa olan katkısını özellikle vurgulamıştır.

Diğer bir makalede ise Atatürk'ü zamanın en büyük icraatçısı olarak tanımladıktan sonra şöyle demiştir; “Bunu demekten maksadımız. O, şahsi azmiyle basiretli görüşleriyle tükenmez enerji ve dirayetle memleketinin ordularını zafere ulaştırmaya muvaffak olduktan sonra bu bütünlüğü ve istiklali temin etmiştir. Vatanını ve milletini sevk ettiği terakki yolundan yenilmesi güç zannedilen ve ıstırap verici bir mahiyet arz etmeye başlayan ve hiç kimse tarafından dokunulmaya cesaret edilemeyen mazinin bilimum engellerini kaldırdı. Atatürk maziye ait bütün inançları parçalayarak, cehaletin, kaderin kara tülünü yırtarak memleketin içerisine beşeriyet terakkisinin ışıklarını soktu. Bu kutsi ışıkların aydınlığı altında kültüre, aydınlığa, ideale ve çalışmaya susamış bir gençliğe müstenit yeni bir memleket yarattı... Diplomatik sahada gösterdiği kabiliyette memleketine birçok dostluklar temin etmekle beraber, onun maddi ve manevi mevcudiyetini de yükseltti. Romanya'nın sadık bir müttefiki olan Atatürk, Türkiye Cumhuriyeti için bu dakikada ağır teessürler geçirmekte olan Türk milletine samimi dostluk hislerini kazandı”⁷¹.

Romania Gazetesi, “Başkan Atatürk” başlığı altında yayınladığı bir yazıda, Türkiye Cumhuriyetini kuran Atatürk'ün artık yaşamadığını hatırlatarak, henüz daha Mustafa Kemal Paşa adını taşıdığı zamanlarda onun söylediği bir sözü dile getirerek; “Ögle bir memleket kurmak istiyorum ki, orada, siyasetle pek az iştiğal edilsin ve daima çalışsın” cümlesi üzerinde durulmuş ve sonuçta onun bu mucizeyi yapmayı başardığından bahisle; “Bir kalemde doğunun küflenmiş geleneklerini silip süpürdü. Bu yolda yürümeye azmeden Atatürk, tükenmez enerjisiyle durmadan ve yoluna dikilen engelleri devirerek Türkiye'yi yeniden kurdu. Latin harflerini kabul eden, modern mektepler açan Kemal Atatürk, evlatlarının iyiliği için çalışan gerçek bir baba şefkatiyle, fakat ciddiyetle Türk'ün tarihini birkaç sene içinde ancak asırlara sığabilecek derecede ileriye götürdü. Onun en büyük ve radikal inkılabları, hiçbir şüpheye, pazarlığa hatta tenkide maruz kalmaksızın sarahatle ve süratle yapıldı. Türk milleti de onun bütün ıslahatını bütün mevcudiyetiyle ve memnuniyetle kabul etti. Günün bütün büyük adamları arasında Kemal Atatürk'ün müstesna bir mevki vardır. İnsanlar arasında yaşayan fakat beşerin fevkinde olan Kemal Atatürk, milletinin ruhundan kopan faziletleriyle tam ve kâmil bir zattı. Onunla konuşmak şerefini kazanmış olan yabancılar, bilhassa gazeteciler, sadeliğini, görüşmelerindeki şeffaflığını, yeni, modern ve pratik olan her şeye karşı gösterdiği alakayı ve muasır siyasî şahsiyetler hakkındaki tam bilgisini ve milleti için beslediği hudutsuz sevgiyi saatlerce anlatabilirler.

⁷⁰“Atatürk Karşısında Dünya'nın Dili”, **Kurun**, 13 Kasım 1938, s. 10; “Dünya'nın Büyük Kaybı”, **Cumhuriyet**, 12 Kasım 1938, s. 5; “Büyük Yasımız ve Romen Basını”, **Ulus**, 20 Kasım 1938, s. 5

⁷¹ “Atatürk Karşısında Dünya'nın Dili”, **Kurun**, 13 Kasım 1938, s. 10; “Dünya'nın Büyük Kaybı”, **Cumhuriyet**, 12 Kasım 1938, s. 5; “Büyük Yasımız ve Romen Basını”, **Ulus**, 20 Kasım 1938, s. 5

Romanya'nın sadık ve samimi bir dostu olan Kemal Atatürk, Balkan Antantının en büyük amillerinden biridir⁷².

Timpul Gazetesi, "Yeni Türkiye'nin Banisi Öldü" başlığı altında yazdığı makalede, Ondan olağanüstü işleri başaran kişi olarak bahsetmiş, insaniyetin şahit olduğu en büyük ihtilali gerçekleştiren lider olarak tanımlamıştır. İki Romen gazetecinin kendisiyle yaptığı mülakatı neşreden gazete, şöyle yazmaktadır; "Atatürk şöyle diyordu. Yapılan işler, milletim için duyduğum hudutsuz sevgiden doğmuştur. Milletimi, dünyanın medeni milletleri mertebesine çıkarmayı arzu ettim. Onun arzularını gördüm, tanıdım ve meydana getirdim. Başarımızın sırrı şudur. Millet ile başkan arasında tam bir bağlılık. Hiç bir zaman mükâfat ve minnetarlık beklemedim. Belki çiçeklerden hiçbir şey beklemeden onları büyük bir aşk ve şevkle yetiştiren bir bahçıvan gibi ben de milletime kuvvetli ve mesut bir hayat vererek onun çiçeklendiğini görmek istedim. Karşımızda büyük harpte kuvvetli müttefiklere karşı harp eden mağlup ve perişan bir vaziyete düşen vatanımı hiçbir taraftan yardım görmeksizin zaferlere ulaştıran bir asker duruyordu. Mazinin çürüten ve zarar veren bütün ananelerini yıkan siyasî şahsiyet konuşuyordu. Avrupai esaslar üzerine bina edilmiş bir devlet kuruyordu. Türk ailesine inkılâplar yaparak Türk kadınına yeni hayata ve serbestiye kavuşturmuştu. Dâhili ve harici olmak üzere Türk milletiyle Avrupa milletleri arasındaki bütün engelleri yıkmıştı. Uykusundan uyandırdığı Türk milletini, asırlarca ihmal edilen mesafeyi birkaç sene içerisinde kat etmek üzere faaliyete davet etmişti⁷³.

Timpul Gazetesi, ayrıca "Şarktaki Dostlar" başlığı altında yayınladığı bir makalede de ondan, şarkın en büyük ihtilalini yapan kişi, Türkiye'yi diriltiren adam, hasta adama sağlık veren kişi olarak icraatlarından uzun bir şekilde bahsetmiş ve Türk milletinin büyük üzüntüsünü paylaşmıştır⁷⁴.

Bükreş'teki **Vittorul (Vitteral)** Gazetesi ise; "Eseriyle beşeriyetin üstüne çıkan bu inkılâpçı, seciyesi ve hayatı itibarıyla insanlara en yakın olanlardan birisiydi. Esasen şahsiyetinin cazibesi ve hayatının sonuna kadar muhafaza ettiği otoritesinin sırrı bundadır. Bugün insan ve hammadde itibarıyla kuvvetli olan ve Akdeniz'de birinci derecede önemli bir mevki bulunan Türkiye Cumhuriyeti, istikbali sükûnetle karşılayabilir⁷⁵ ifadeleriyle onun tarihteki müstesna yerini alması gerektiği üzerinde durmuştur

Semnatul Gazetesi, Atatürk'e tahsis ettiği başmakalesini şu satırlarla bitirmiştir; "Romanya büyük dostunun hatırası önünde derin teessür duymakta ve modern Türkiye'ye Atatürk'ün hayatını vakfettiği bütün ülkelerin başarılı olduğunu görmek hususundaki temennilerini arz eder". **Kurentul** gazetesi de, Atatürk'ün ölümünün Türkiye'yi mateme boğduğunu fakat yüksek faydalara mahzar olmuş inkılâpçı bir rejim içinde bırakmış olduğunu yazarak Türk milletinin ve bütün dünyanın onu bu şekilde hatırlayarak teselli bulabileceğini belirtmiştir⁷⁶.

⁷² "Başkan Atatürk", **Ulus**, 20 Kasım 1938, s. 5

⁷³ "Büyük Yasımız ve Romen Basımı", **Ulus**, 20 Kasım 1938, s. 5

⁷⁴ "Türkiye'yi Diriltiren Adam", **Ulus**, 20 Kasım 1938, s. 5

⁷⁵ "Atatürk Karşısında Dünya'nın Dili", **Kurun**, 13 Kasım 1938, s. 10

⁷⁶ "Hariçte Duyulan Derin Teessürler", **Tan**, 13 Kasım 1938, s. 9

Independance Romaine Gazetesi ise; “Atatürk tarihte teşkilatçı bir dahi, bir milletin harikalar yaratan sevk ve idarecisi ve memleketinin kurtarıcısı olarak kalacaktır”⁷⁷ diyerek onun gerçekleştirdiği icraatlarıyla daima hatırlanacak olan bir lider olduğunu vurgulamıştır.

Prof. Dr. George Dragoş, Atatürk’ün hayatı ve eseri ile ilgili yazdığı kitabının ön sözünde şöyle demektedir; “Türkiye’nin uyanışı Atatürk’ün önderliğinde gerçekleşmiş, yüzyıllar boyunca aynı Türk toprağında büyük Türk İmparatorluğu diye tanınan ve bu imparatorluğu kuran Türkler dünyanın en eski ve en büyük milletleri arasında yer aldığı ve birçok medeniyetler kurduğu halde, onlar her zamanda hayret verici ve dikkat çekici güç ve zenginlikleri ile tanınmışlardır” dedikten sonra Türklerin köklü bir tarihe ve kültüre sahip eski ve büyük bir millet olduğunu belirterek, M. Kemal’in askeri dehası, devlet kuruculuğu, inkılâpçılığının yanı sıra, onun en belirgin niteliklerinden biri olarak, fikir adamı hüviyetini taşımış olması yönü üzerinde durmuştur. Eserinin sonunda ise, Atatürk ile ilgili yine şu satırlara yer vermiştir; “Akşamüstü yorgun güneş kendisini Boğaziçi sularında yıkadığı zaman, Gazi çalıştığı masasından kalkarak pencereden dışarı bakıyor. Türk’ün Atası Türk Milletini koruyor, muhafaza ediyor, yeni Türkiye onun koruyucu kuvvetine inanıyor, gelecekte ki aydın, bağımsız, sağlam, hür bir hayat duygusu ile hareket ediyor. Bir adam ve bir millet ellerinde bir demet çiçekle yüce tepelere doğrulmaktadır. Onunla bir adım geri gitmek yasaktır. Çünkü bütün millet Atatürk’ün kaldırdığı şanlı çelenk altında yaşamakta ve yaşayacaktır” demiştir⁷⁸.

1938’de Türkiye’yi ziyaret eden diğer bir Romen profesörü **Dr. Sabin Opreanu** Atatürk hakkında yazdığı yazıda, Prof. Dragoş gibi onun batı emperyalizmine karşı kazandığı zaferden bahisle emperyalistleri aç kartallara benzeterek Türkiye’nin zayıf ve kansız vücudunu parçalamak üzereyken Türk Milletinin Atatürk’ün liderliğinde vatanı kurtarmaya çalıştığını ve düşmanla yüz yüze boğaz boğaza yapılan savaşlarda M. Kemal Atatürk’ün daima cephede ve ön saflarda bulunduğunu, akıllı ve cesur bir komutan olduğunu söyledikten sonra şöyle devam etmiştir; “Bu büyük millet çeşitli akımlar arasında bir uçtan bir uca savrulmaktan, horlanmaktan ezilmekten, hatta yok olmaktan kurtuluş savaşı sayesinde kurtulmuştur. Türk milleti Atatürk’ün önderliğinde yalnız kurtuluşun değil yükselişinde yolunu bulmuştur...”

Yine bir Romen tarihçisi olan **Petre Ghiat** Bükreş’te “Bozkurt Gazi Mustafa Kemal Atatürk’ün Buhranlı Hayatı” isimli bir eser yayınlamış ve bu eserin ön sözün de Atatürk için şunları söylemiştir. “Tarihin hiçbir döneminde Atatürk gibi usta bir harp yöneticisi, usta bir politikacı, usta bir kumandan görülmemiştir. Atatürk istiklal harbini yetkili ve sorumlu olarak yönetmiştir... Kendi milletini zor şartlarda, savaş meydanlarında yakından tanıdığı için onun gücüne, geleceğine, özgür hayatına inanmıştır...”. Yazar tabiatüstü bir kudrete ve özelliklere sahip olan Göktürklere yol gösteren Bozkurt’u büyük hükümdar Gazi Mustafa Kemal’in kabiliyetini, gücünü göstermek için bir timsal olarak almıştır. Ona göre Anadolu

⁷⁷ “Büyük Matemimizin Hariçteki Akisleri Devam Ediyor”, **Akşam**, 13 Kasım 1938, s. 7

⁷⁸ Nedret Mağmud “Romanya’da Atatürk”, **Üçüncü Uluslararası Atatürk Sempozyumu**, I, Ankara 1998, s. 165–167

torağından hiçbir kimse bozkurtu mahvetmemiş onu kovalamaya kalkmamıştır...”⁷⁹.

E- Yugoslavya Basını

Mustafa Kemal Atatürk’ün ölümü Yugoslavya basınında da derin yankı ve yorumlara sebep olmuş, Atatürk ‘ün kişiliği ve eseri üzerine çok yönlü ve sürekli değerlendirmelerde bulunulmuştur. Gazeteler 12 ve 13 Kasım günkü yayınlarını özellikle Atatürk’e ayırmış, pek çok başmakale ve makaleler yazmışlardır. Belgrat’taki **Zagreb** ve **Lubliyana** gazeteleriyle diğer büyük şehirlerde yayınlanan bütün gazeteler sayfalarında Atatürk’ün eser ve hayatını anlatmışlardır⁸⁰. Gazeteler birinci sayfalarında Atatürk’ün fotoğrafını neşretmiş ve heyecanlı cümlelerle Türk milletinin duyduğu derin acıyı tasvir etmişlerdir. Onun ölümü bütün Yugoslavların kalbinde derin akisler uyandırmış, bütün memlekette resmi binalarla birçok evler bayraklarını yarıya indirmişlerdir⁸¹.

Bu münasebetle Yugoslavya’daki **Politika**, **Pravda**⁸² ve **Vreme** gazeteleri onun yaratmış olduğu eserinde özellikle iki noktaya dikkat çekmişler, bağımsızlık mücadelesi ve parlak zaferleri. Bilhassa Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşundan sonra hem yurt içinde hem de yurt dışında, barışseverlik yoluna devam edilerek dünya barışının sürekli olmasında yol göstericilik rolü ön plana çıkarılmıştır. Gazetelerde çıkan bütün yazılardan genel bir değerlendirmeye vardığımızda, Fransız devriminden sonra dünyanın diğer İnkılapları ile birlikte Türk İnkılabının yöneticisi ve yaratıcısı olan Mustafa Kemal Atatürk ‘ün üstün idaresi altında, Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşunun insanlık barışının temin edilmesine katkı sağladığı hususu üzerinde özellikle durulduğu gözlenmektedir Çünkü Mustafa Kemal Atatürk ‘ün yürüttüğü inkılâp ve onun sonucu olarak kurulan yeni Türk devletinin takip ettiği sürekli barış siyaseti ile dünya barışının sonsuzluğunun sarsılmaz ve saptırılmaz temel taşı olduğu düşünülmüştür. Bu temel taşın bugün Birleşmiş Milletler Teşkilatının barışçıl politikasına çok büyük katkıda bulunduğu da kabul edilmektedir.⁸³

Özellikle **Vreme** Gazetesi⁸⁴, Atatürk’ün ölümü dolayısıyla neşrettiği başmakalesinde bilhassa şunları yazmaktadır; “Türkiye’nin kaderine bütün dost ve

⁷⁹ Mağmud “Romanya’da Atatürk”, s. 168–169

⁸⁰ “Hariçte Duyulan Derin Teessürler”, **Tan**, 13 Kasım 1938, s. 9

⁸¹ “Atatürk ve Dünya Matbuatı”, **Cumhuriyet**, 14 Kasım 1938, s. 7

⁸² *Bu gazete Mustafa Kemal Atatürk ‘ün ölümü ile ilgili on iki büyük makale yayınlamış, makalelerde onun büyük Türk milletinin atası olduğu, hayatı, eserleri, Türkiye’nin kurtuluşu ve yeniden doğuşu, millî mücadele ve bu mücadeledeki başarısı Türk Milletinin kalbinde derin bir yer ettiği hususları işlenmiştir. Özel imzalarla Atatürk ‘ün kişiliği ve yapıtı üzerine çok değerli yorumlar yayınlanmıştır. Bkz. Mustafa Karahasan, “Mustafa Kemal Atatürk’ün Ölümü Dolayısıyla Yugoslavya Basınının Eseri Ve Kişiliği Üzerine Değerlendirmeleri (1938–1988)”, I. Uluslararası Atatürk Sempozyumu, Ankara 1994, s. 721*

⁸³ Karahasan, “Mustafa Kemal Atatürk’ün Ölümü Dolayısıyla Yugoslavya Basınının Eseri Ve Kişiliği Üzerine Değerlendirmeleri (1938–1988)”, s. 719–720.

⁸⁴ *Bu gazetede Atatürk ‘ün ölümü ile ilgili yirmi önemli makale yayınlanmıştır. Makaleler, Atatürk ‘ün zamanın en büyük adamlarından biri olduğu Atatürk ‘ün mezarının tüm Türklerin ziyaretgâhı olacağı, Türk Milleti ve Türk aydınlarının Atatürk ‘ün yolunda daima giderek onun*

müttefikleri ve bilhassa Yugoslavya iştirak etmektedir. Kral Aleksandr'ın katlini müteakip, Atatürk "seferberlik ilan edeyim mi?" cümlesini muhtevî bir telgraf çeker. Atatürk'ün bu sözü Yugoslavya'da hiçbir zaman unutulmayacaktır. Bu suretle Yugoslavya'da nüfuzu Avrupa'da olduğu gibi Asya milletleri arasında seneden seneye artmakta bulunan tamamıyla millî ve kudretli modern büyük Türkiye'yi vücuda getirmiş olan Atatürk'ün adını hiçbir zaman unutmayacaktır⁸⁵" diyerek sonsuza dek onu minnetle anacaklarına dair söz vermişlerdir.

Politika Gazetesi⁸⁶ ise şunları yazmıştır; "Tarih silinmez harflerle bu devlet adamının adını hak edecektir. Atatürk bir halk adamıdır. Kırılmaz azmi, kuvvetli zekâsı ve kuvveti kendisini mağlup ettiği mukadderatın önüne getirmiş ve bu suretle yeni Türkiye'nin mübadili olmuştur"⁸⁷. Aynı gazetenin başka bir yorumunda da, Atatürk'ün dâhiyane meziyetleri anlatıldıktan sonra, Şövalye Kral Aleksandr'ı Türk atasına bağlayan derin dostluk ve sevgiden bahisle Stoyadinoviç'in ilk Ankara seyahatinde söylediği şu sözleri hatırlatılmıştır; "Arkamda 18 milyon Türk var. Bunlar bir kelime söylemeden Yugoslav kardeşliği için kendilerini fedaya amadedirler" demiştir.

Yine **Politika'nın** başka bir Başmakalesinde de, Atatürk'ün bütün Türk milletinin Rönesans'ını yaratan eşsiz eseri açıklandıktan sonra, Yugoslav milletinin bu eseri hayranlıkla takdir ettiği ve etmekte olduğu söylenmiş ve Türk milleti'ne ve kendisine karşı özel bir sempati besleyerek sevdiğinden de bahsedilmiştir. Ayrıca Yugoslav kralı ve Atatürk'ün ortak fikirlerinden de bahseden gazete, şöyle yazmaktadır; "Türkiye'nin ve Yugoslavya'nın kuvvetleriyle milletlerinin barışını teminat altına almak ve bu suretle memleketlerinin kültürel ve medeniyet gelişmelerini mümkün kılmak gerekiyordu. Fakat şövalye kralın ölümünden dört yıl sonra Kemal Atatürk de hayat sahnesinden çekildi. Ancak Yugoslav milletinin bu anda onların fikirlerinin istikbalde de yaşayacağına inancı vardır" diyerek açıkça böylesine duyulan büyük bir sevgiyi ifade etmişlerdir.

Zagreb'te çıkan **Novosti** Gazetesi, "Büyük Müttefikin Ölümü" başlığı altında yazdığı uzun bir baş makalede; "Atatürk'ün dehası, saltanatın beş asırdır yapamadığını yaptı. En büyük dostumuz ve en sadık müttefikimiz, ebediyen hayattan çekildi. O, Balkan anlaşmaları politikasının en emin bir desteği idi.

hedefinden sapmayacağı, onun hayat ve çalışmaları ile modern Türkiye yi yaratan lider olduğu gibi konular üzerinde durmuştur. Bkz. Karahasan,"Mustafa Kemal Atatürk 'ün Ölümü Dolayısıyla Yugoslavya Basınının Eseri Ve Kişiliği Üzerine Değerlendirmeleri (1938–1988)", s. 720.

⁸⁵ "Atatürk Karşısında Dünya'nın Dili", **Kurun**, 13 Kasım 1938, s. 10; "Dünya'nın Büyük Kaybı", **Cumhuriyet**, 12 Kasım 1938, s. 5

⁸⁶ *Politika Gazetesi genel olarak Kasım ayındaki yazılarında Mustafa Kemal 'in deha özelliği demokrat kişiliği üzerinde durarak özellikle dünya devlet adamlarının arasında, bin sene içinde bir defa doğan devletçi kişi olarak vasıflandırmıştır. Özel imzalarla Atatürk 'ün kişiliği ve yapıtı üzerine çok değerli incelemelerde bulunmuştur. Bkz. Karahasan, "Mustafa Kemal Atatürk 'ün Ölümü Dolayısıyla Yugoslavya Basınının Eseri Ve Kişiliği Üzerine Değerlendirmeleri" (1938–1988), s. 720*

⁸⁷ "Hariçte Duyulan Derin Teessürler", **Tan**, 13 Kasım 1938, s. 9; "Yugoslavya'da Teessür", **Aksam**, 14 Kasım 1938, s. 6

Yugoslavya ile dostluk ittifakını her şeyden önce takdir ediyordu. Biliyordu ki, Yugoslavya tarafından verilen söz kanun kıymetine haizdir...⁸⁸. Sözleriyle barış konusunda ona olan sonsuz güvenlerini ifade etmişlerdir.

Yazılan bütün bu makaleler ve verilen demeçler, Mustafa Kemal Atatürk 'ün kişilik ve varlığına Yugoslavya basının ve özellikle milletinin ne kadar hürmetkâr ve saygılı olduğunu göstermesi bakımından önemlidir. Duyulan bu büyük sevginin bir göstergesi olarak ta cenaze merasimine özel bir heyetin gönderilmesine karar verilmiştir⁸⁹.

F- Arnavutluk Basını

Arnavutluk basını da olaya büyük yer ayırmıştır. Yazılan yazılarda özellikle inkılaplar üzerinde durulmuş ve çağdaşlaşma hareketi olarak Türkiye'nin örnek alınabileceği konusu işlenmiştir. **Drita** Gazetesi bir makalesinde, Atatürk'ün memleketini bir garp devleti şekline koyduğu, halifeliği ve dini mahkemeleri ortadan kaldırdığı, kadını tesettürden kurtardığından bahsederek onun inkılâpçı yönü üzerinde durmuş ve Arnavut milletinin, Türk milletinin büyük kaderine iştirak ettiğini yazmıştır.⁹⁰

Stipi Gazetesi de Atatürk'ün son dakikaya kadar milleti için adeta bir kurtarıcı olduğunu ve çok kısa bir sürede memleketinin çehresini değiştirdiğini, eski Türkiye'den modern bir devlet çıkardığını ve Türk milletinin kendisine maddi ve manevi refahını borçlu olduğunu yazmıştır⁹¹. Ordunun yayın organı olan **Polska Zbrojna** gazetesi ise, Atatürk'ün vücuda getirdiği ıslahatçı eserle Latin alfabesini kabul etmek suretiyle medeniyete yaptığı hizmet üzerinde özellikle durmuştur. **Ekspres Poranyi** ve **Demokratia**(Democratia)gazeteleri de, Atatürk'ün yeni Türkiye'yi yarattığından bahsetmişlerdir⁹².

Ekorces Gazetesi, birinci sayfasında Atatürk'ün resmini yayınladıktan sonra ikinci sayfasında da Atatürk'ün hayatını ve onun büyük eserini konu alan önemli bir makale yayınlamıştır. Bu makalede, Mustafa Kemal'i, Rusya'nın Büyük Petro'su ile mukayese etmiş ve makaleye son verirken; "Türkiye'nin ismi tarihte Türkiye

⁸⁸ "Saltanatın Beş Asırda Yapamadığını Atatürk 15 Senede Yaptı", **Akşam**, 15 Kasım 1938, s. 2; "Büyük Yasımıza İştirak Edenler", **Ulus**, 15 Kasım 1938, s. 5

⁸⁹ *Yugoslavya Başbakanı Stoyadinoviç, Türk Milletinin büyük matemine iştirak etmiş ve taziye telgraftı göndermiştir.* Bkz. "Atatürk'ün Ölümü Hariçte de Derin Teessür Uyandırdı", **Kurun**, 12 Kasım 1938, s. 5; *Ayrıca Yugoslav Kral naibi Stankoviç ile Peroviç Belgrat'taki Türkiye Büyükelçisi Ali Haydar Aktay'ın yanına gelerek Atatürk'ün vefatı dolayısıyla taziyelerini arz etmişlerdir.* Bkz. "Hariçte Duyulan Derin Teessürler", **Tan**, 13 Kasım 1938, s. 9; "Ulu Önderimizin Vefatı", **Tan**, 12 Kasım 1938, s. 9; "Atatürk'ün Cenaze Merasimi", **Cumhuriyet**, 12 Kasım 1938, s. 5

⁹⁰ "Arnavut Milleti Büyük Kaderimize İştirak Ediyor", **Akşam**, 14 Kasım 1938, s. 2

⁹¹ "Arnavut Milleti Büyük Kaderimize İştirak Ediyor", **Akşam**, 14 Kasım 1938, s. 2

⁹² "Büyük Yasımız ve Yabancı Basın", **Ulus**, 14 Kasım 1938, s. 3; "Asrımızın En Mümtaz Siması Atatürk", **Akşam**, 21 Kasım 1938, s. 4; "Hariçteki Akisler", **Tan**, 21 Kasım 1938, s. 4; "Atatürk İnkılâplarını Kopya Değil İbda Etti", **Ulus**, 21 Kasım 1938, s. 3

terakkisinin sembolü olarak kalacak olan millî kahramanının ziyası karşısında Arnavut milletinin duyduğu acıya işaret etmektedir⁹³ ifadesini kullanmıştır.

III –Ortadoğu Basınındaki Akisler

A- Suriye ve Lübnan Basını

Atatürk'ün ölüm haberi komşumuz **Suriye'de** de büyük yankı uyandırmış, Beyrut'un bütün gazeteleri onunla ilgili yazılar yazmışlardır⁹⁴.

Suriye gazetelerinin en eskilerinden birisi olan **Elifba** gazetesi, yazdığı başmakalede şunları ifade etmektedir; “Atatürk bir asrın yetiştirdiği en büyük şahsiyetlerden ve en muazzam deha ve ahlaki nefsinde toplamış liderlerden birisiydi. Mustafa Kemal, mücadelesinin semeresini, mesaisini, ahlakının ve dehasının semeresini kendi milletine vakfetmiştir. Türkiye'nin gemisini müthiş ve mütelevvi fırtınalardan kurtararak sahil-i selamete erdirdi. Buna karşılık milletinden ne bir taht istedi ne arkasında mirasa konacak bir varis bıraktı. Biz Atatürk'ü beynelmilel bir insan olarak böylece tarif edebiliriz. Ancak, Türk milleti atasının büyüklüğünü ve memleketine hizmetini daha ziyade takdir eder ve onlar bizden ziyade büyük şefin açtığı boşluğun acısını duyar...”⁹⁵

Halep'te çıkan **El Takaddüm** Gazetesindeki meşhur yazarlardan **Şükrü Kender**, Atatürk'ün ölümü haberine ayırdığı başmakalesinde şunları söylemiştir; “Biz Atatürk için Türkiye'nin yaratıcısı dediğimiz zaman bu sözümüzle bir mecaz veya mübalağa etmiş olmuyoruz. Avrupa siyasilerinin uzun müddetten beri hasta adam diye vasıflandırdıkları Türkiye, harp sonunda çöküşün eşiğine gelmişti. İşte tam bu esnada bir adam çıktı hem Türklere ve hem de bütün dünyaya hitaben hayır Türkiye ölmemiştir. Onun henüz hayat damarları yaşıyor, O dirilecek ve kurtulacaktır, dedi. Atatürk, ölü zannedilen hastanın tedavisine devam etti ve Türkiye'ye bugünkü yüksek hayatını bahşetti. Bugün düveli muazzama ile at başı yürüyen kuvvetli, sarsılmaz bir Türkiye yarattı. Bugün ölen Mustafa Kemal, Türkiye'yi gerçek ölümden kurtarmış olan ve onu yoktan var eden bir yaratıcı olmak itibariyle beşerin fevkinde bir mertebeye sahip olmuştur. Şurası şüphesizdir ki, Atatürk'ün başardığı işler mucize ve harika kabilindedir... Türk milleti böylesine büyük bir adamını kaybetti ve bu kaybı telafi edilemeyecek kadar büyüktür. Yalnız Türkiye'de değil bütün cihanda misli pek az ve sınırlı sayıda yetişmiş olan nadir şahsiyetlerden biridir. Şüphesiz ki, tarih onu cihanın ölmez büyükleri arasında kaydedecektir”⁹⁶.

⁹³ “Arnavut Gazeteleri Atatürk Hakkında Uzun Makaleler Yazıyorlar”, **Akşam**, 18 Kasım 1938, s. 7

⁹⁴ *Büyük Emevi Camiinde Cuma namazı kılındıktan sonra, hatip kara haberi hazır bulunanlara bildirmiş ve koca cami biran içinde hıçkırıklarla çınlamıştır. Daha sonra bütün camilerde büyük atanın ruhuna hürmeten ezanlar okunmuş ve gaiip namazı kılınmıştır. El Ayam gazetesi, 13 Kasım tarihli nüshasının birinci sayfasına Atatürk'ün büyük bir fotoğrafını koymuş ve vefatına dair tafsilat vermiştir.* “Dünya Matbuatı”, **Kurun**, 14 Kasım 1938, s. 1; “Şam'da ve Beyrut'ta”, **Cumhuriyet**, 19 Kasım 1938, s. 3

⁹⁵ “Atatürk ve Dünya Matbuatı”, **Cumhuriyet**, 14 Kasım 1938, s.7

⁹⁶ “Suriye Gazetelerinin Makaleleri”, **Akşam**, 21 Kasım 1938, s. 4, **Şam-Elkabes** Gazetesi Tiran-Democratia gazetesi, Moskova Tas Ajansı, Roma Stefani Ajansı, Tahran Pers Ajansı gibi haber

Yine **Beyrut-Savtulahrar** gazetesi ise, Atatürk'ün hayatı için sayfalar ayırmış ve Türk milletinin üzüntüsünü paylaşan cümlelerle taziyelerini sunduktan sonra Atatürk'ün ölümünün bütün şark milletleri için de en büyük kayıp olduğunu yazmıştır⁹⁷.

Beyrut'ta yayınlanan **Loryan** Gazetesi; "Atatürk İnsanlığın Mucizesidir" başlığı ile yayınladığı bir makalede şöyle demektedir; "Kelimenin tam manasıyla bir yapıcı ve yaratıcı olan Atatürk, dünya haritasında memleketine yepyeni bir hudut çizmiş ve onu yaşatmak için lazım gelen kaynaklar bulmuş, müdafaa için silahlanmış, ona ayrıca bir dil ile birde alfabe temin etmiştir. O, memlekete bir ideal vermiş, bir irade ve ruh aşılamıştır. Bütün bunları 1923-1938'e kadar son derece başarıyla gerçekleştirmiştir. Memleketi yabancı ihtiraslarına karşı tahkim etmiştir. O yabancılar ki, harpten galip çıkmışlar ve her istediklerini yaptırabilecek bir kuvvete sahip bulunmuşlardır. İşte Boğaziçi kıyılarında bir saray odasında gözlerini hayata ebediyen kapayan bu rehber, tarihin her devresi için insanlığın bir mucizesidir"⁹⁸.

Beyrut-Ennehar Gazetesi de, "Atatürk" başlıklı yazısında, Atatürk'ü dünyanın çok nadir yetiştirdiği dâhilerden biri olarak kabul etmekle beraber, tarihin gidişatını değiştirdiğini ifade ettikten sonra; "Bütün dünyayı baştanbaşa sarsan bu büyük ölünün hayatını tasvire imkân yoktur... Eşsiz acıya uğrayan Türk milletine derin taziyelerimizi sunarız"⁹⁹ demiştir.

Beyrut'ta yayınlanan **Ebabil** Gazetesi de şunları yazmıştır; "Sultanları kovan, orduları tarumar eden, Çanakkale kahramanı, Sakarya'nın yaratıcısı Mustafa Kemal öldü. Türkiye'yi yoktan var eden, onu en kuvvetli devletler mertebesine çıkaran, vatani kölelikten hürriyete, zilletten şerefe götüren Atatürk öldü. Zulmün en büyük düşmanı, ebedi Kemalizm rejiminin kurucusu öldü. Adı anılınca önünde her kahhar başın eğildiği gazi öldü. Kalplerimiz bu büyük kayıp karşısında titriyor"¹⁰⁰.

Şam'da çıkan **Eleyyam** Gazetesi, Atatürk'ün bir sayfa büyüklüğünde ve siyah çerçeve içinde bir resmini yayınlamıştır. Halep'te çıkan **Essabah** Gazetesi ise, bu büyük acının telafisinin mümkün olmadığını ifade ederek şu satırlara yer vermiştir; "Atatürk'ün ölümü yalnız Türk milleti için değil, onun emsaline çok muhtaç olan bütün şark milletleri içinde en büyük bir kayıptır"¹⁰¹.

Elbilad Gazetesi, büyük dâhinin XX. Yüzyılın yetiştirdiği en büyük kahraman, kudretli eşi, bulunmaz bir dahi olduğunu kaydederek onun hayatını anlatmıştır.¹⁰²

Şam'da çıkan **Elifba** gazetesi ise başyazısında asırların yetiştirmekten aciz olduğu büyük lider için diyor ki; "Vatanını parçalanmaktan kurtararak devlet gemisini emin bir limana götürdükten sonra milletinden bir taht istemedi. O,

ajansları ve gazeteleri de yazdıkları yazılarda ondan büyük bir lider olarak bahsetmişlerdir.

Bkz. "Atatürk ve Dünya Matbuatı", **Cumhuriyet**, 14 Kasım 1938, s. 7

⁹⁷ "Atatürk Karşısında Dünya'nın Dili", **Kurun**, 13 Kasım 1938, s. 10

⁹⁸ **Aydın Tarihi**, s. 193

⁹⁹ **Aydın Tarihi**, s. 193

¹⁰⁰ **Aydın Tarihi**, s. 193

¹⁰¹ **Aydın Tarihi**, s. 193

¹⁰² **Aydın Tarihi**, s. 193

kelimenin tam manasıyla bir insan, eşsiz bir dahi kahraman, bir asker ve siyaset adamı idi. Hayatını milletinin saadetine vakfetti. Bu uğurda da genç yaşta hayata gözlerini kapadı.”¹⁰³

Yine Şam’da çıkan **İlkabes** Gazetesi de şöyle demektedir; “Türk vatanının yapıcısı, Türk şefkat ve azametinin yaratıcısı, insaniyetin en büyük hadimi Atatürk’ün ölümü ile Türk milletinin duyduğu kedere Suriyeliler bütün kalpleriyle iştirak ederler. Kardeş milletin uğradığı bu acı karşısında bizim en büyük tesellimiz büyük dâhinin çizdiği yolu takip etmektir”¹⁰⁴.

B- Mısır Basını

Büyük önderin vefatı **Mısır’da** da geniş yankı uyandırmış ve bütün Mısır’da Türk ve yabancı mahfillerde büyük bir üzüntüyle karşılanmış özellikle Kahire’de büyük bir matem havası esmiştir¹⁰⁵. 11 Kasım 1938’deki bütün Mısır gazetelerinde, Atatürk için yazılar yazılmış ve hakkında yorumlar yapılmıştır.

Mısır Ayan Azasından **Hafız Ramazan Paşa**, Atatürk’ün ölümü dolayısıyla şu beyanatta bulunmuştur; “Kemal Atatürk olmasaydı yeni bir Türkiye görecektiydik? Belki hayır. Mısır, bugünkü vaziyetini bulacak mıydı? O zaman Mustafa Kemal adını taşıyan Atatürk’ü 1912’de tanıdım. Mısır’dan geçerek, refakatinde bulunan Türk zabitleriyle birlikte Trablus’un imdadına koşuyordu. Daha o tarihte, onun yenilmez bir iradeye sahip olduğunu görmüştüm. Az konuşuyordu. Fakat tasarladığı gayeye varmak için hem kendi hayatını, hem diğerlerinin hayatını fedaya amade olduğu hissediliyordu. Mustafa Kemal, daha 1912 senesinde Napolyon’un sevdiği seciye ve zekâ sahibi, enerjik insanlardandı... Onu o tarihten ancak on sene sonra Ankara’da gördüm. O zaman şan ve şöhretin zirvesinde bulunuyordu. Çok uzun zamandan beri can çekişen ve Avrupa’yı hakikaten korkutan eski Türk devletinden, en feci şerait içinde yeni, canlı ve kudretli bir devlet, daha ilk hareketlerinde bütün dünyayı hayrete düşüren, sonra da 20 sene müddetle mağlubiyetin ne olduğunu bilmeyecek olan bir devlet çıkarmıştı. Avrupalı murahhaslar, Kemal’in zaferiyle yırtılan Sevr Antlaşmasını değiştirmek üzere 1922 senesinde Lozan’da toplanmışlardı. Lozan’da Mısır meselesi önemli bir konuydu... Bu konu Atatürk’ün başarısıyla neticelendirilmiştir”¹⁰⁶.

Elbelağ Gazetesi de Mısır kadınlarını temsilen Huda Şaravi’nin Atatürk’le yaptığı bir söyleşiyi nakle ederken onun Türk kadın hakları konusunda gerçekleştiği büyük inkılâptan bahsetmiş ve bütün Türk halkının kendisine büyük hayranlık beslediğini söylemiştir¹⁰⁷.

El-Ahram Gazetesi şöyle yazmıştır; “Mustafa kemal öldü yahut Atatürk öldü. O Türk milletinin babası ve son asırların yetiştirdiği en büyük adam Türkiye’yi kıtlıktan kulluktan kurtaran, müstevlilere karşı saldırma ateşini yakan savaş meydanlarında ona başbuğluk edip kurtulma sahiline çıkaran adam öldü.

¹⁰³ Ayın Tarihi, s. 193

¹⁰⁴ Ayın Tarihi, s. 193–194

¹⁰⁵ “Millî Matemimiz ve Cihan”, **Cumhuriyet**, 12 Kasım 1938, s. 3

¹⁰⁶ “Kemal Atatürk’le Müzakerelerim”, **Cumhuriyet**, 20 Kasım 1938, s. 9

¹⁰⁷ Yabancı Gözüyle Cumhuriyet Türkiye’si, s. 245–246 Ayın Tarihi, s. 194

Milletin kendisini can yerine koyduğu her emrine baş eğdiği, iradesi geri dönmeyen, büyük ıslahatlar yapan, milletini ilerletmesini bilen adam öldü. Muahedeleri yırtan, devletlerin kararlaştırdıklarını tanımayan, milletleri hürmet ettiren, milletini de o ihtiram mevkiine çıkararak, diğer milletlere saydıran adam öldü.

Zayıf, kanadı kırık, düşkün, yorgun, yokluk, kulluk darbeleri altında inleyen bir milletten ileri, kuvvetli, muhterem, hep yükselen ve atılğan bir millet meydana getiren büyük adam öldü. Hakikatte o, bir vatan kurtarmış, bir milleti ıslah etmiştir. Atatürk'ün adı her Türk medarı hürmet ve iftihar olarak kalacaktır. Bu gün toprak, kahramanlık destanı dillerde dolaşan bu adamı içine almış bulunuyor. Fakat tarih onun adını ebedileştirecektir.

Dünyanın bir takım büyükleri gelmiştir ki, bunlar hayatlarında nice müşküllerle çarpışmış ve son gayelerine varamamış, ancak öldükten sonra kurdukları eserler canlanmış. Hâlbuki Mustafa Kemal, koyduğu eserin semerelerini gözü ile gördü, vazifesini tamamladı da dünyadan öyle muvaffak ve muzaffer olarak çekildi. Bu adamın ölümü dolayısıyla bütün şark âlemi Türk milletine en derin taziyelerini sunar”¹⁰⁸

Yine aynı gazete, Atatürk'ün hayatından bahsettikten sonra şöyle devam etmiştir; “Dün ölümünü öğrendiğimiz Atatürk'ün, dünyanın en büyük adamı olduğunu tarihin kaydetmesi hiç de uzak değildir. O, Hitler'den de Mussolini'den de, Ruzvelt'ten de büyüktür. Zira onlar medeni, ilerlemiş, muntazam birer devlet başında bulunuyorlardı. Atatürk'e gelince, bu küçük, kaçak, sürgün, zabıt karşısında, halince, siyasetçe, savaşça, iktisatça bitkin bir millet bulmuştu. Öyle bir millet ki, ona “ölen adam” adı verilmişti. O bunu topladı ve ona kendi ruhunu verdi. Hayatını geri iade etti. Fakat nasıl bir hayat... O, hakikaten yeni Türkiye'nin yaratıcısı, istiklalinin bekçisi, yirmi seneden beri başı idi”¹⁰⁹.

C- İran Basını

İran da büyük liderin ölmüş olduğunu bir türlü kabul edememişti. Her ne kadar Atatürk ölmez cümlesi ve inancı İran halkının gönüllerine ferahlık vermiş ve teselli olmuşlarsa da Atatürk'ün ölüm haberi geldiği gün bütün Tahran çok derin bir matem havası içinde sesiz ve hareketsiz bir belde halini almıştır. Bütün gazeteler, Atatürk'e geniş yer ayırarak, onun kendi milletine ve bütün insanlığa yaptığı hizmetleri anlatmakla beraber¹¹⁰ siyah çerçeveler içinde Atatürk'ün fotoğraflarını basmış, ilk sayfalarını ona ayırmışlardır. Yazdıkları yazılarda yeni Türkiye'nin yaratıcısının kahramanlıklarla dolu olan hayatından, yapmış olduğu muharebelerden, askeri, siyasî ve idari yüksek meziyetlerinden büyük bir övgü ile bahsetmişler ve İran milletinin onun ölümüne duyduğu üzüntüyü uzun uzun tasvir etmişlerdir¹¹¹.

¹⁰⁸ Ayın Tarihi, s. 194

¹⁰⁹ Ayın Tarihi, s. 194

¹¹⁰ M. Sadık Aran, “Dost ve Kardeş İran'da Büyük Kaybımız Dolayısıyla Duyulan Acı ve Tutulan Yas”, *Ulus*, 3 Aralık 1938, s. 9

¹¹¹ Ayın Tarih s.192

Resmi dairelerde bayraklar yarıya indirilmiş, çalgılı eğlence yerleri susmuştur. O akşam, İran'da çıkan gazeteler, “*Şark Dünyasının Büyük Matemî*”, “*Cihanın Büyük Kaybı*”, “*İnsanlık En Büyük Adamını Kaybetti*” başlıkları altında halka bu çok acı haberi vermişlerdir... Bütün İran, en yakınına kaybetmiş bir insan gibi müteessir ve gamlı bir havaya bürünmüştür.¹¹²

Şah Rıza Pehlevî, milletin bu samimi ve hakiki acısına önder olmuş ve ülkede bir aylık bir matem ilan etmiştir. Ayrıca defin merasiminin sonuna kadar İran'da askeri ve resmi binalardaki ve yabancı ülke temsilciliklerindeki bayrakların yarıya indirilmesini emretmiş ve bu emir bütün gazetelerde de ilan edilmiştir¹¹³. Yine bu münasebetle İran parlamentosu, 17 Kasım'da Atatürk'ün hatırasına hürmeten özel bir toplantı düzenlemiş, bu toplantıya İran Şah'ı, bakanlar, yabancı devletlerin Tahran'da bulunan temsilcileri, bakanlıkların muavinleri, şube müdürleri ve bütün milletvekilleri katılmıştır.

Toplantıda **Meclis Başkanı Akay İsfendiyarî** derin bir üzüntü içinde konuşma yapmıştır. Meclis Başkanı yaptığı konuşmada duygularını şöyle ifade etmiştir; “Muhterem Arkadaşlar, Türkiye Cumhuriyeti'nin büyük lideri Atatürk'ün vefatı bizim dost ve kardeş ve komşumuz Türkiye için ne kadar can yakıcı olmuşsa baştanbaca bütün İran'da dahi emsali şimdiye kadar görülmemiş sonsuz bir kederi mucip olmuştur. Zira dünyanın askeri meziyetlerde benzeri olmayan ve memleket idaresinde benzerine az rastlanan bu meşhur adamı ve bu yüksek dâhisi, Türkiye'nin İran'ca da meserret ve memnuniyeti müstelzim olduğu bedihi bulunan kurtulması, dirilmesi ve istiklaline sahip olması maksadıyla ve Türkiye'nin dostlarının teessüfünü mucip olmuş olan bunca tehlikelere göğüs gererek büyük bir celadet ve şeametle ve cihandan Türk milletinin namusunu ve şerefini kurtarmak niyetiyle ve her adımda zuhur eden birçok siyasî güçlükleri ortadan kaldırmak suretiyle büyük bir uyanıklıkla ögle bir mücadeleye girişti ve bunda ögle canla başla çalıştı ki, dünyanın nadir insanları arasında tarihte hiç ismi unutulmayacaktır. O, hem Türklerin ve hem de dostlarının yüreklerinde daima yaşayacak bir makama erişti.

Bizim kudretli şehinşahımız da İran'da dahili işlerin ıslahına büyük hizmetler sarf buyurdıkları sıralarda İran'ın dost devletlerle ve bilhassa muhterem komşularıyla aralarında mevcut olan eski ihtilafları, şimdiki asrın muktezasına uygun ve samimiyetle yakışır bir tarzda ortadan kaldırmak istediği zaman, o büyük adam yani Atatürk, bunu pek münasip gördü ve her iki memleketi uzun yıllardan beri meşgul eden ihtilaflar İran'ın ve Türkiye'nin bu iki önderinin basiret ve tedbiriyle ortadan kaldırılarak onların yerine kardeşlik ve birlik kaim oldu. Bundan dolayı İranlılar ve Türk milleti böyle bir saadete ne kadar teşekkür etseler az olacağını söylemeye hacet yoktur. Her iki memleketin önderlerinin kararıyla Sadabat Paketi imzalandı ve bu muahede bir birlerine dost ve komşu dört devletin yalnız aralarındaki münasebetleri takviye etmekle kalmadı, ayrıca dünyanın sulh ve selametinin temini için de herkese bir numune oldu ve bütün siyasî adamlar tarafından da alkışlandı. Binaenaleyh kardeş Türk milletinin bu matemine İran

¹¹² “Hariçte Teessür”, **Tan**, 13 Kasım 1938, s. 1-7

¹¹³ “Hariçte Teessür”, **Tan**, 13 Kasım 1938, s. 1-7; Ayin Tarihi, s. 8

milleti de iştirak eder ve yürekten duyduğu bir kederle o necip millete taziyelerini sunar...¹¹⁴

İttılaat Gazetesi yaptığı yorumda; “Bu elim ziya karşısında İranlılar, Türkler kadar acı duymaktadırlar. Biz kendimizi Türklere yabancı addetmiyoruz. Türk kardeşlerimizin elemine samimi bir şekilde iştirak ediyoruz. Bizim duyduğumuz acının sebebi sadece Türklerle olan dostane münasebetlerimiz değildir. Belki de iki milleti birbirine bağlayan kardeşlik hislerinin iki millet arasında vücuda getirmiş olduğu alaka ve bağlılıktır”¹¹⁵ demiştir.

Diğer gazeteler ise, onun hayat hikayesini, Türk milletinin askeri zaferleriyle birlikte milletine yapmış olduğu büyük hizmetleri uzun uzun anlatmışlardır. Bütün İran da umumi bir keder, umumi bir heyecan hüküm sürmüş, gazeteler bu duygulara tercüman olmaya çalışmış ve şöyle yazmışlardır; “Atatürk’ün zıyaı Türkiye için olduğu kadar İran için de pek büyüktür. Yüksek askeri meziyetlere ve mülki işler hakkında derin bir vukufa sahip olan bu dahi, pek yakın bir tehlikeye maruz kalmış olan memleketini o tehlikeli anda kurtarmıştır. İran, Türkiye hakkında her zaman sempati hisleri ile mütehasıs olmuştur. Atatürk, aynı azme sahip olan hükümdarımızla beraber eski ihtilafları halletmiş ve bu ihtilaflar yerine komşu ve kardeş iki millet arasında ebedi bir dostluk ve derin bir kardeşlik kaim olmuştur. Sadakat Paktı, yalnız bu paktı imza etmiş olan dört devletin değil, aynı zamanda beynelmil barışın da menfaatine hizmet etmiştir. İran milleti bu dakika da kardeş ve dost milletin duçar olduğu mateme iştirak etmekte haklıdır. Bugün İran milletinin kederli kalbine teselli veren yegane şeyh, büyük meziyetlere sahip ve Türk milletinin mergupu olan İsmet İnönü’nün cumhurbaşkanı seçilmiş olmasıdır... Bu dakika da büyük ölünün şerefli hatırasını tebcil ediyor ve onun halefinin yüksek idaresi altında Türkiye’nin daima terakki yolunda ilerleyeceğine ve iki kardeş millet olan Türkiye ile İran arasında derin dostluğun daha ziyade kuvvet bulacağını ümit ediyoruz”¹¹⁶.

Atatürk’ün cenaze merasiminin yapıldığı 21 Kasım günü yine İran gazeteleri sayfalarını bu olaya ayırmışlar ve her biri Atatürk’ün göstermiş olduğu dahiyane yeniliklerini ve icraatlarını yazmışlardır. **İran** gazetesi baş makalesinde diyor ki; “Kahraman ve asil Türk milletinin uğramış olduğu derin matem bugün en yüksek hattını bulmuştur. Zira Türk milleti, bugün en şerefli ve en liyakatli evladını ebedi ikametgahına götürmek mecburiyetinde bulunmaktadır. Güzel Ankara şehri bugün ıstırap verici elemeler beldesi haline gelmiştir. Bütün Türk milleti mütemediyen en hararetli temennilerinin mevzuu, en kuvvetli ilhamlarının membaı olmuş olan şefinden ayrılmaya bir türlü karar veremediğinden en acı minnetler içinde bulunuyor. Atatürk, yalnız kahraman milletinin büyük bir şefi olmakla

¹¹⁴ “Dost ve Kardeş İran’da Atatürk İçin Tertip Edilen Tazim Celsesi”, **Ulus**, 7 Aralık 1938, s. 9; Mustafa Karahasan, “Mustafa Kemal Atatürk’ün Ölümü Dolayısıyla Yugoslavya Basınının Eseri Ve Kişiliği Üzerine Değerlendirmeleri”, s. 83; Suat Akgül, “Atatürk’ün Vefatının Yabancı Ülkelerdeki Yankısı”, **Atatürk Armağanı**, 10 Kasım 2000, Genelkurmay ATASE Yayınları, Ankara, s. 83

¹¹⁵ “Bizde Türkler kadar Acı Duymaktayız”, **Ulus**, 17 Kasım 1938, s. 5

¹¹⁶ Aynı Tarih s.192

kalmamıştır o, aynı zamanda beşeriyetin de en büyük evladı olmuştur. Atatürk'ün cenaze merasimine iştirak eden ve milyonlarca insanı temsil eden heyetlerin vazifesi, tamiri kabil olmayan bu ziyadan dolayı bütün dünyanın elem ve kederine tercüman olmaktadır. Atatürk'ün milletine yapmış olduğu hizmetler çok büyüktür ve bir milletin tarihinde misli yoktur. Bu sebepten dolayı Türk milleti veli nimetine ebedi bir minnettarlıkla medyundur¹¹⁷.

Tahran gazetesi ise, bu büyük mateme ayırmış olduğu baş yazısında şöyle demektedir ; “Bu gibi dehalar ancak zahiren ölürlür. Çünkü hakikat halde milletlerinin telakkilerinde derin ve silinmez izler bırakan eserleriyle daima bu hayattadırlar. Böyle insanlar bir nesil için doğmadıkları gibi, muayyen bir devre için de doğmazlar. Bu gibi insanlar, milletlerinin bu nimetler kaynağından mütemediyen müstefit olmalarına imkan bahsetmek suretiyle asırlarca milletlerinin tarihlerine hakim olacak olan insanlardır¹¹⁸.

Kuşş gazetesi ise, İran şahı ile Türkiye'nin yeni Cumhurbaşkanı İsmet İnönü arasında gidip gelen telgrafları yayınlamış ve Türk milletini yeni cumhurbaşkanlığına seçtiği, İsmet İnönü'den dolayı tebrik ederek, onu Atatürk'e layık bir isim olduğunu belirterek bu husustaki fikirlerini açıklamıştır¹¹⁹. Gazeteler, özellikle Sadabat Paktı üzerinde durmuşlar, bu paktın sadece dört devlet için değil aynı zamanda uluslar arası barış açısından da çok önemli olduğunu vurgulayarak, İran ile Türkiye arasındaki dostluk ve kardeşlik ilişkilerinin en büyük yaratıcısı olarak Atatürk'ü görmüşlerdir¹²⁰.

D- Irak Basını

Atatürk'ün ölümü Irak'ta da büyük üzüntü uyandırmış ve herkesi mateme boğmuştur. Irak Dışişleri Bakanı parlamentoya Atatürk'ün ölümünü bildirmesi üzerine meclis tatil edilmiş ve uzun bir sükut içinde Atatürk'ün hatırası yad edilerek Iraklıların kardeşlik hislerine tercüman olunmuştur¹²¹.

Irak gazeteleri de Türkiye'nin bu büyük kederi ile yakından ilgilenmiş ve onunla ilgili sayfalarca yorumlarda bulunmuşlardır. Onun ülkesine ve bütün doğuya yaptığı büyük hizmetleri kaydetmişlerdir. **El-Alem El-Arabî** gazetesi 11 Kasım 1938 tarihli nüshasında Atatürk'ün ölüm haberini verirken kendisinden, Türk milletini ihya eden, yükselmesini ve refah seviyesine ulaşmasını sağlayan büyük kahraman olarak bahsetmiş ve onun sonsuz bir üzüntüye sebep olduğunu ve mucize sayılabilecek bir olayla şark dünyasını parlattığını söylemiştir. Yazının devamında ise; “Buna bütün alem delalet eder. Onun bu zuhuru, garp devlet ve milletlerini dehşet içinde bırakmıştır. Bundan sonraki nesiller de onun akıllara hayret veren menkıbelerini birbirine aktaracak, bir tek adamın zekasının gücüyle bu büyük işleri

¹¹⁷ Ayın Tarihi s.192-193

¹¹⁸ Ayın Tarihi s.193

¹¹⁹ Ayın Tarihi s.193

¹²⁰ “İran Gazeteleri Matemimize İştirak Ediyor”, **Ulus**, 20 Kasım 1938, s. 5; “İran Gazetelerinin Hararetli Makaleleri”, **Akşam**, 20 Kasım 1938, s. 5; “Dost İran Matbuatındaki Teessür”, **Kurun**, 20 Kasım 1938, s. 9; “Hariçteki Akisler”, **Tan**, 21 Kasım 1938, s. 4

¹²¹ Ayın Tarihi, s. 12

nasıl başardığını hayretle anlatacaklardır. Onun böyle birkaç yıl içinde sevdiği vatanında yepyeni bir millet yaratması, onu yükseltmesi, kuvvet, iktisat ve ümran sahasında bu derece ilerletmesi, eserinin ne kadar büyük olduğunu gösterir. Atatürk arkasında bir çocuk bırakmadı ama kendisine daima sen babamsın, hayatımın sebebisin, veli nimetimsin, senin adın gönüllerde daima sevgi ve takdis ile yaşayacaktır diyecek kadar büyük bir millet bırakmıştır” dedikten sonra Türk milletinin elemli yasına iştirak etmiş ve haber şu satırlarla sona ermiştir; “Türklerin babası, siyaset, idare ve yapıcılık meydanında kudretli kahramanlar yetiştirdi de öyle ahirete irtihal etti. Onlar, onun işini devam ettirecekler onun adını ebedileştireceklerdir...”¹²² demiştir.

E- Filistin Basını

Filistin gazetelerinde Atatürk’ün vefatıyla ilgili şu yorumlar yer almıştır; “Atatürk’ün ölüm haberi hiç şüphesiz bütün dünyayı müteessir etmişti. Fakat dünyada hiçbir memleket yoktur ki, Bu ölümden dolayı Filistin kadar müteessir olmuş bulunsun. Üç günden beri bütün Filistin halkı radyolarının başında toplanarak Ankara’nın neşiyatını dinliyor ve hatta gözyaşı döküyorlar. Fakat bütün Filistin halkı, büyük nasyonalizm duygusu ile ateşlenmiş olan büyük bir kısmı ağlamıyorsa bile muhakkak ki pek müteessirdir. Bunlardan ileri gelen bir nasyonalist bana dedi ki, Atatürk bize daha bugünden elle tutulur derecede iyi neticeler vermiş olan mücadele fikrinin de babasıdır. Sizin atanız olduğu kadar o, bizim de atamız oldu. İngiltere’nin taksim siyasetine karşı mücadele fikrini biz ondan aldık. Cesaret azim ve sebat duygularımızı onun ve Türklerin bize verdikleri misallerden topladık... Bizde ümit ediyoruz ki aynı neticeyi elde edeceğiz. Filistin, Yahudi istilasından ve hatta İngiliz mandasından kurtulup müstakil olacak. Arap âlemine modern milliyetçilik örneğini biz Filistinliler vereceğiz”¹²³.

Makalenin devamında Türk millî mücadelesiyle Filistin mücadelesi arasında uzun mukayeseler yapılmış, İngiliz ve Yahudilerin entrikalarından bahsedildikten sonra devamla; “Bütün Filistin bu mücadele misalini Türkiye’den almıştır. Bundan dolayı Atatürk çok sevilirdi. Baş müftü El-Hac Emin el-Hüseyni, henüz burada bulunduğu sıralarda ve bilhassa ilk İngiliz askeri komisyonunun burada tetkikler yaptığı zamanlarda etrafındakilere daima Türkiye’den ve Atatürk’ten bahsederdi. İcabında onun gibi silaha sarılmaktan başka çare kalmayacağı fikrini hararetle telkin etmişti. Hakikaten vaktiyle bizde olduğu gibi burada da ilk hareket müteferrik çetecilik şeklinde başlamış ve yavaş yavaş teşkilat tekâmül etmiştir”¹²⁴ cümleleriyle Atatürk’ü nasıl örnek aldıkları vurgulanmıştır.

F- Hindistan Basını

Atatürk’ün ölümünden en fazla etkilenen bir diğer ülke ise Hindistan olmuştur. Basında “Bağımsız Türkiye’nin Yaratıcısı, Asya’nın Kahraman Milliyetçilik Havarisi” olarak nitelendirdikleri Atatürk, yaptıkları ile yalnız

¹²² Ayın Tarihi, s. 194-195

¹²³ “Atamızın Ölümüne Ağlayan Filistin”, **Cumhuriyet**, 19 Kasım 1938, s. 4

¹²⁴ “Atamızın Ölümüne Ağlayan Filistin”, **Cumhuriyet**, 19 Kasım 1938, s. 4

Türkiye'ye değil bütün Asya halklarına da örnek olmuştu. Büyük hizmetlerde bulunduğu ülkesinde yaptığı reformlarla Asyalılara da ilerleme ve bağımsızlık yolunu gösterdiğini ifade etmişlerdir. “Bütün Doğunun İftihar Kaynağı” ve “Çağın En Büyük Kahramanı” olarak vasıflandırdıkları yüce Atatürk için dükkanlar kapatılmış, Meclis görüşmelerine ara verilmiş ve ülkede yas ilan edilmiştir. Camilerde mevlitler okutulmuş, özel anma günleri düzenlenmiştir¹²⁵.

G- Çin Basını

Çin'de, bizzat Çin'in büyük bir devlet adamı gibi takdir edilen Atatürk'ün ölüm haberi, büyük bir üzüntüye sebep olmuş ve bunun için Çin basını bu acı hadise karşısında neşriyatta bulunmuştur. Çin, gazeteleri, milli Türk kahramanının hayatı ve muazzam eseri hakkında çok büyük bir sempati ve çok büyük bir hayranlıkla bahsetmişlerdir.

Ta Kung Pao gazetesi, Atatürk'ün ölümü karşısında Çinlilerin büyük bir üzüntü duyduklarını ve bu mateme iştirak ettiklerini yazmış ve devamla; “Büyük bir milletin bu çok sevilen atasının ölümü yalnız Türkiye'de değil aynı zamanda bizim kıtamızda ve bütün dünyada büyük bir boşluk bırakmıştır. Türkiye'den yabancı müstevlileri kovan ve müteakiben ufak bir kin hissi beslemeksizin onlarla en samimi dostluk bağları vücuda getiren odur. Bütün komşu memleketlerle hatta Türkiye'ye karşı kıyam etmiş olan ve ona karşı düşmanlık hisleriyle dolu bulunan milletlerle de dostluk ve ittifak misakları akdeden yine odur. Atatürk vatanını istilaya kalkan istilacıların korkunç bir düşmanı ve Türkiye aleyhindeki ihtiraslardan vazgeçtikleri taktirde bunların en emin bir dostudur. Bu mücadele ve aynı zamanda iyilik zihniyeti, ırkımızın dehayı mahsusudur. Yeni Türkiye'de her tarafta onun bırakmış olduğu ebedi eserlerin hayırkâr intibalarına tesadüf edilmektedir”¹²⁶.

Çin gazeteleri daha sonra Atatürk ile kendi liderleri Chiang Kai Chek'i kıyaslayarak idealleri arasında bir benzetmede bulunmuş, her ikisinin de vatanlarını istiladan kurtardıklarını ve asri bir devlet kurduklarını söylemiştir.

Hükümetin yayın organı olan Tchung **Yang Ye Pao** gazetesi ise şunları yazmıştır; “Yeni Türkiye'nin milli kahramanı Atatürk öldü. Derin bir kedere gark olmuş olan ve vatanın bu sevgili babasına hep birden ağlayan Türk milleti için ne acı bir kayıp. Bu acı birazda bizim acımızdır. Bu matem biraz da bizim matemimizdir. Zira Türkiye'nin kendisiyle iftihar ettiği, bizim ırkımızın ve bizim kıtamızın da müftehir bulunduğu bu büyük şefi ve dostu seviyor ve hakkında hayranlık besliyorduk” dedikten sonra devamla, Atatürk'ün, ülkesini bağımsız bir geleceğe sevk etmek için gerçekleştirdiği milli mücadele ve akabinde çağdaş bir devlet haline getirmesinden söz ederek onun büyük bir asker, büyük bir lider olduğunu yazmış ve şöyle devam etmiştir; “Bu ideal şudur: Hürriyeti ve milli istiklali emperyalistlere ve ecnebi müstevlilere karşı her ne pahasına olursa olsun

¹²⁵ Yasemin Doğaner, “Millet Liderini Uğurluyor”, **Atatürk Dergisi**, IV, S. 4, Temmuz 2005, Erzurum, s. 49-50

¹²⁶ Ayın Tarihi, s. 195

müdafaa etmek ve asri bir devlet vücuda getirmeye çalışmak. Büyük lider, bu iki işin birincisini tamamıyla ve ikincisini de kısmen yapmıştır...” demiştir.¹²⁷

Çin basını için önemli olan şey, onun büyük bir barışsever kişi olmasıydı. Özellikle bütün komşu ülkelerle dostluk kurmuş olması, Çin’den tuna havzasına kadar bütün milletlerin aynı ideal etrafında kardeşçe birleşmeleri, onun hayatındaki en büyük olaydı. Bu yazıdan da anlaşıldığı gibi Çinliler, Atatürk’ün ülkesini, başarıya ulaştırmasını ve çağdaştırmasını örnek alarak kendileri de liderlerinin hâkimiyeti altında aynı başarıyı gerçekleştireceklerine inanmaktadırlar. Atatürk, onlara büyük bir ilham kaynağı olmuş ve umut vermiştir.

Diğer yandan Şanghay’da çıkan **Shung Pao, Sing Wen Pao ve Sing Min Pao** gazeteleri de Atatürk’ün ölümüne ait heyecanlı yazılar yazmışlar ve onu bütün Asya kıtasının babası olarak vasıflandırmışlardır. Gazeteler yazdıkları yazılarda; “Atatürk, müstevlileri vatanından nasıl bir ruhla ve ne gibi vasıtalarla tard ettiğini bize göstermek suretiyle milli kurtuluşun yolunu bulmuştur... Kardeş milletle beraber büyük şefin ölümüne ağlıyoruz. Fakat onun zihniyetinin kalplerimizde daima canlı kalacağını milli mücadelemiz saatlerinde bize müzahir olacağını düşünüyoruz”¹²⁸.

IV. Sonuç

Ülkelerin dış politikası onların komşularıyla ve dünya devletleriyle ilişkilerini belirleyen en önemli etkidir. Devletlerin yeni dış politika belirlemeleri, eski politikalarını bilmeleri ile yakından ilişkilidir. Ayrıca ülkenin başka devletler tarafından nasıl değerlendirildiğini bilmesi de ayrı bir önem taşımaktadır. Çünkü toplumda insanlar nasıl yalnız yaşayamaz ise devletlerde aynı şekilde tek başına varlığını devam ettiremezler. Bu açıdan Mustafa Kemal Atatürk döneminde Cumhuriyet Türkiye’si gerek yakın komşuları gerekse uzak komşuları ile barış ortamı içerisinde dış ilişkiye girmiş ve etrafında büyük bir barış çemberi oluşturmayı başarabilmiştir.

Özellikle Mustafa Kemal Atatürk 1933’de yaptığı bir konuşmasında, sömürgecilik ve emperyalizmin yeryüzünden yok olup yerine uluslararası hiçbir renk ve ırk farkı gözetmeyen yeni bir uyum ve işbirliği çağının egemen olması gerektiğini vurgulamıştır. Bu düşüncelerini dünya kamuoyuna yaymak için hiçbir propagandaya başvurmamış, etkisi kendiliğinden olmuştur. Bunu ortaya koyan en güzel örnek, her şeyden önce batı emperyalizmi ve sömürgeciliği altında ezilmiş olan uluslara bağımsızlık ve özgürlük umudu vermesinde yatmaktadır. Bu etkinin Fas’tan Endonezya’ya kadar uzanan geniş İslam dünyasında ve birçok Afrika ülkesinde nedenli derin olduğu başlangıçta anlaşılammışsa da bu ülkeler bağımsızlıklarına kavuştukça içlerindeki duyguları açıklama imkânını bulmuşlar ve daha önce yabancı yönetiminin korkusuyla gizledikleri Atatürk hayranlığını dile getirmişlerdir.

Türkiye, dünya politikasında yalnız olmasına rağmen Atatürk’ün gayretleri ile fırsatlardan istifade ederek bu yalnızlığı aşmıştır. 1919–1938 döneminde

¹²⁷ Aydın Tarihi, s. 196

¹²⁸ Aydın Tarihi, s. 196

Türkiye'nin dış politikası, ülke menfaatlerini de ön planda tutan, bağımsızlığından ödün vermeyen, fakat dünya ve bölge barışına hizmet edecek şekilde gelişme göstermiştir. Bu dönemde belirlenen siyasi, iktisadi ve toplum politikalarının sonuçlarının takipçisi Atatürk olmuş ve ülke yararına önemli sonuçlar elde etmiştir.

20. yüzyılın başlarında Atatürk'ün Türkiye'de yaptığı tarihi mücadele, yakın ve uzak çevresindeki diğer ülkeler için ve bilhassa komşu devletler için büyük bir örnek teşkil etmiş onun fikirleri düşünce ve eylemleri daha sonra ki devirler ve ülkeler için örnek alınması gereken bir ideoloji haline dönüşmüştür¹²⁹. Atatürk'ün kurduğu çağdaş devlet modeli, insanlarımıza kişi hak ve hürriyetlerini en geniş manada sağlamış ve birçok topluma örnek teşkil etmiştir. Diyebiliriz ki, bölgemizde ve özellikle İslam dünyasında demokrasiyle yönetilen tek ülke olmamızı Atatürk'e borçluyuz.

Abstract : The place of Atatürk's worthy respect in the history is the heart of Turkish people. However, he has been also investigated by the world people because he constituted the mission. Not only he changed the fate of Turkish people in Turkish National Struggle but also he became to raise some nations exploited and suffered hope. All the world presses had been published on Atatürk admitted as a leader of the century of XX. Day after day after dying. They had explained his contributions to the world peace a great admiringly in their publications. It is known that there are getting increasing the number of publications on Atatürk as well as foreign languages. Atatürk has gained the appreciation of all the world nations-friends and enemies- due to his struggles and his great ideals that these characteristics are samples in the world.

Key Words: Atatürk, Turkish, Balkans, history, publication

Kaynakça

Atatürk'ün Söylev Demeçleri, II, İstanbul 1945,
Aydın Tarihi, Atatürk'ün Vefatları, Kasım 1938, Ankara
Akşam
Cumhuriyet
Kurun
Son Posta,
Tan
Ulus,
Yeni Sabah

Akgül, Suat, "Atatürk'ün Vefatının Yabancı Ülkelerdeki Yankısı", **Atatürk Armağanı**, 10 Kasım 2000, Genelkurmay ATASE Yayınları, Ankara.
Doğaner, Yasemin, "Millet Liderini Uğurluyor", **Atatürk Dergisi**, IV, S. 4, Temmuz 2005, Erzurum.

¹²⁹ *Ali Bey Hüseyinzade'nin yazdığı şiirlerde, bütün dünya halkının Atatürk'ün mezarı karşısında saygıyla eğilmesi gerektiği üzerinde durulmuş ve bir mısrasında; Gönüller ülkesidir, ülkeler imgesidir. Saygularla eğilir, naşı önünde cihan.*

- Erkun, Fethi Vecdet, “Macar Basınının Atatürk ve Atatürk İnkılâplarıyla İlgili Yorumu”, **Beşinci Uluslararası Atatürk Kongresi**, I, Ankara 2005,
- Karahasan, Mustafa, “Mustafa Kemal Atatürk’ün Ölümü Dolayısıyla Yugoslavya Basının Eseri Ve Kişiliği Üzerine Değerlendirmeleri (1938–1988)”, **I. Uluslararası Atatürk Sempozyumu**, Ankara 1994.
- Mağmud, Nedret, “Romanya’da Atatürk”, **Üçüncü Uluslararası Atatürk Sempozyumu**, I, Ankara 1998.
- Mehmet, Mustafa, “Romanya Türk Basında Atatürk Ve Türkiye Cumhuriyeti”, **Beşinci Uluslararası Atatürk Kongresi**, I, Ankara 2005.
- Tatarlı, İbrahim, “Bulgar Basınında Atatürk”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, XIII, Temmuz 1997.
- Thomas. Ath. Vaidis, Bir Yunanlı Gazeteci Gözüyle Atatürk, Çvr. Elanur Bahar, İstanbul 2002.
- Yabancı Gözüyle Cumhuriyet Türkiye’si (1923–1938), İstanbul 2003.
- Yenisoy, Hayriye, “Atatürk ve Bulgaristan”, **Üçüncü Uluslararası Atatürk Sempozyumu**, I, Ankara 1998